

GUFÃ AG KAJRÓ

Ti ãg kajrãn-ja kãjatun ge tu ãg nĩ

Terra Indígena Guarita

Sandro Luckmann
Noeli Teresinha Falcade
(Orgs.)

2008

© Comunidade Kaingang (kanhgág) da Terra Indígena Guarita;
Departamento de Assuntos Indígenas da Instituição Sinodal de
Assistência, Educação e Cultura – ISAEC-DAI – COMIN.
Rua Leoveraldo Fortes, 258
B. Santo Inácio
98400-000 Frederico Westphalen/RS

Organizadores: Sandro Luckmann e Noeli Teresinha Falcade

Redatores: Guilherme Cristão, Juraci Vênhgrãh Emílio, Natalino Góg
Crespo

Colaboração: Participantes, docentes e pessoas entrevistadas no Projeto
“Revitalização entre grupos de mulheres, sobre saberes
tradicionais de manejo e uso de espécies medicinais e
nutricionais”

Fotos: Sandro Luckmann, Noeli Teresinha Falcade, José Manuel P. P.
Ballivián, Gottfried Ernest Phielier

Desenhos: Juraci Vênhgrãh Emílio, Guilherme Cristão

Capa: Sandro Luckmann

Tiragem: 1.500 exemplares

Apoio: Programa de Promoção da Igualdade de Gênero, Raça e Etnia do
Ministério do Desenvolvimento Agrário (PPIGRE/MDA); Ajuda da
Igreja da Noruega; Igreja Evangélica Luterana da Baviera,
Alemanha; Federação Luterana Mundial.

ISBN: 978-85-89732-95-6

Editora Oikos Ltda.
Rua Paraná, 240 – B. Scharlau
Caixa Postal 1081
93121-970 São Leopoldo/RS
Tel.: (51) 3568.2848 / Fax: 3568.7965
contato@oikoseditora.com.br
www.oikoseditora.com.br

SUMÁRIO

INICIANDO A CONVERSA	7
KANHGÁG TÝ HAN TÍ	
Věnkre fi mré sěkág vême	11
Kamě tý Kanhrú krě mré vānhprūg	12
Kamě mré Kanhrú krě ag kāme	13
Kafėj tý Kamě kar Kanhrú krě kāme	14
Kanhgág jykre	14
Rěgsó fi tý fi kósín fi jyvān	15
Rěgsó fi tý fi kósín ti jyvān	15
Výsý ti si fag vākrej fā	15
Fīrkág fi tý gīr mǎn kāme	16
Výsý ěg kósín mǎn kŷ	17
Uri ěg tý ěg krā mǎn kāme	17
Hā ren kŷ Jēsī kugmīj fā	18
Rŷr vŷ ge nī	18
Ěg si ag tý nén han kŷ ko tī	19
Ěg vējěn jyjy hā vŷ nŷtī	20
Gīr mǎn kar vākre	21
Kovānh kāme	21
Ěg mén ter kŷ han fā	22
Fi mén ter kŷ ke tū mŷr ti prū fi ter	23
Vēnh jykre há	23
Ěg ěmā ki kej ja kāme	23
Ěg vēnh kirīr ke gīr mǎn kar	24
Gīr mŷ nén ū nīm kāme	25
Gīr nīgja kaga kāme	26
Krěkufār ko mág ge kāme	26
Ěg jěn pē to vême	27
Tytāg fag to vême vŷ ge nŷgnī vāsŷ	27
Vānh kirīr ke	28

Gufã ag vỹ nén ù tỹ hãn rikej ke ãn krinhgrãg tĩ	29
Gufã ag tỹ gĩr mỹ ge tũg nĩ kej fã, ag tỹ tu vãnħ kirĩr jé	30
KANHGÁG KAJRÓ	
Gĩr mãn kar kron fẽ	33
Gĩr mãn kar vãnħkygtãg	33
Gĩr nĩgja kygtag	34
Gĩr tyj tag	35
Gĩr jã to vãnħkagta	35
Gĩr jãn vẽ	35
Gĩr tyj tỹ mrãnħ ke jé	36
Gĩr nũgnĩn ky	36
Gĩr tyj kẽnhvy	37
Gĩr ra nĩgvãnħ han jé	37
Gĩr mãn ke kỹ vãnħkagta	38
Gĩr pafa kamãg jé vãnħkagta	38
Gĩr krój kãme	38
Gĩr tyj kar ẽg jẽn há nĩj ke to vãnħkagta kãme	39
Gĩr jẽ kãpa há han ge to vãnħkagta kãme	39
Gĩr tyj gen kỹ, kurẽ jygrĩn ge tũ kãme	39
Gĩr tỹ, tar jẽj ke, ti mur kỹ	40
KANHGÁG VỄJỄN	
Ễgtóm kãme	41
Ễmro han kãme	41
Gãr tỹ nén ù han kãme	42
Ka kanẽ	43
Kyfe han kãme	43
Pisé han kãme	44
Gãr rynrar	44
Vỹsỹ kanhgág fag jãn	45
Joaquina fĩ tỹ gĩr mãn há han ge kãme	45
Ễg'jẽgá han kãme	46
Góg tỹ vãnħkagta han kãme	47
Joaquina fĩ tỹ vãnħkagta han kãme	47

Vēnhkagta	49
Syu	49
Hunh-kókré vỹ tỹ ãg tahór jur kagta nĩ	49
Kēntar mré ójor-jăn vỹ tỹ vānhkagta há nĩ	50
Vānhkagta kã vānhkygpe, nén ũ tỹ ãg ta han ri ke tũ nĩ jé	50
Manỹnỹ nũgnin tỹ vēnhkagta	51
Kētatēnh	52
Ójor jēn	52
Fĩr kãme	53
Jēnjóg	53
Renh tóho jãre	54
Kókaj	54
Se jãpry ja	55
Ēg nug kaga kagta	55
Gãr vỹ tỹ vājăn e han há nĩ	55
Ēg jã há nĩj ke	56
Ēg nũgnin kafy vo kagta	56
Ēg rỹg kagta	57
Ēg tỹ vēnhkaga jagy kagta han	57
Ēg tỹ vỹsỹ rỹg kỹ	57
Vēnhkaga rĩr kãme	58
Nĩprág fĩ tỹ gĩr măn	58
Krēg vỹ tỹ vēnhkagta nĩ	59
Nēnvo tỹ ěg mỹ vēnhkagta tó	59
Ēg vēnhkēfēgfēg ja kagta	60
Vēnhkagta tỹ pesko féj ve	60
Vēnhpũr kagta	60
Vēnh nóg kagta	61
Vēnh óg kagta	61
Ēg mráj kygta	62
Ēg gãnh kuprig vãnħ han jé	62
Ēg fe kaga kagta	62
Vēnh kufy to vēme	63
Fár sin vãnħ han jé	63
Ēg krĩ kaga, gĩr măn kar	63
Ēg tỹ vēnhkaga kãgmĩ kagta	64

Ëg jã kaga kÿ nĩm kãmĩ vẽnkhagta tÿ kãnĩm fã kãme - I	64
Ëg jã kaga kÿ, nãn kãmĩ vẽnkhagta tÿ kãnĩm fã kãme - II	64
Ëg jánh kaga to vẽnkhagta kãme	65
Ëg kyvénh mũ há han ge tu vẽnkhagta kãme	65
Ëg rÿj to vẽnkhagta kãme	66
Krygmẽ mág tÿ Ëg kaga ki há kãme	66
Monh nĩka kãme	67
Jẽnjóg tÿ Ëg kaga ù ki há kãme	67
Fag nugror tÿ végtũ nÿj ke to vẽnkhagta kãme	67
Ëg nũr kamã to vẽnkhagta kãme	68
Ëg tÿ gĩr tynh kar kronkron ge kãme	68
Mrur ger tÿ nén ki há kãme	69
Ëg jã há nÿtĩj ke to vẽnkhagta kãme	69
Ëg Vẽn Kirĩr Ke Kãme (prática-terapêutica)	
Kanhgág nugror fĩ tÿ han ge	70
Gĩr mãn ge	71
Ëg tÿ kufy nĩ kÿ nén han ge	72
Ëg jónjón nÿtĩg há han ge kãme	73
KANHGÁG Vÿ TI JAGRÊ KRIFIG TĨ	
Kujá ke mũ tÿ vĩ há han ge vẽ	74
Nén tÿ ã ki há nĩnh ke krĩ fĩm nĩ	74
Kanhgág ag vÿ nén ù tÿ kanhkã ki hãn ri ke kinhgrãg ti	75
Vẽnkhagta génh fã kurã	75
Vÿsÿ ù tÿ vẽnkhagta génh tĩ	76
Vẽn kaga kãtĩ kÿ	76
Kurã kórég kã vẽnkhagta génh fã	77
VÃSÿ NÉN Û E Tÿ HÁ TĨ JA KÃME	78
RELAÇÃO DE COLABORADORES	80

INICIANDO A CONVERSA...

Este livro destina-se às comunidades kaingang (kanhgág), na região sul do Brasil. Foi elaborado sob o protagonismo de docentes kaingang, agentes comunitários de saúde e membros das comunidades kaingang da Terra Indígena Guarita, que se propuseram a contribuir com suas idéias e conhecimentos na elaboração de um material paradidático.

O desejo e a disposição de elaborar este livro surgiu durante os encontros, realizados sob o tema: “Revitalização de saberes tradicionais e uso das ervas medicinais e nutricionais” e entrevistas com pessoas idosas e parteiras, na Terra Indígena (T.I.) Guarita (especialmente nos setores de Bananeira, Km 10, Missão e Pau Escrito), durante o ano de 2007. O objetivo dos encontros e das entrevistas, e também deste material, é que o conhecimento e os saberes tradicionais precisam ser compartilhados, respeitados e divulgados entre a comunidade kaingang.

Os encontros realizados na T.I. Guarita habilitou docentes kaingang na elaboração desse material, específico para as escolas kaingang. O grupo de docentes visa estimular e fortalecer a própria identidade kaingang, respeitando, valorizando e buscando revitalizar o uso das ervas medicinais e nutricionais de domínio tradicional. Deseja-se despertar o interesse e estimular o processo educativo no conhecimento sobre o passado e o presente das comunidades kaingang.

Neste sentido, docentes kaingang preocupam-se com a educação escolar indígena, com a reflexão dos acontecimentos no passar do tempo, enriquecida pela vida e pelos saberes tradicionais no contato com a natureza. Não se pode acreditar na vida sem a natureza, uma depende da outra. Referindo-se à vida, referem-se também aos “espíritos”, pois estes são muito importantes no cotidiano kaingang. A espiritualidade tem muito a ver com a natureza. Onde a pessoa consegue ter mais contato com a natureza, valoriza os saberes e os conhecimentos tradicionais.

Assim, as pessoas leitoras encontrarão neste livro textos de como se constitui uma família kaingang, como se prepara jovens para o casamento, como se utiliza as ervas medicinais e como são os ensinamentos dos saberes, sua crença e sua espiritualidade.

Este material não apresenta respostas a todas as questões, curiosidades e dúvidas sobre a cultura e o cotidiano kaingang. Pretende auxiliar na preservação da língua materna, da cultura e fortalecer a espiritualidade, evidenciadas na importância de se utilizar as ervas medicinais e nutricionais de domínio tradicional kaingang. O desafio é conhecer mais sobre o uso das ervas e as plantas de domínio kaingang, sua história, seu jeito de ser e seu jeito de ensinar. Instiga, ainda, a comunidade kaingang a buscar mais informações sobre o uso de ervas medicinais e nutricionais do próprio povo kaingang.

O livro também visa suprir a falta de material didático para a alfabetização e para a leitura de pessoas já alfabetizadas em kaingang. O desejo é que sirva como apoio ao processo de ensino e

aprendizagem, tendo boa utilização pelas pessoas leitoras nas suas descobertas, na língua kaingang e na tradição cultural.

Neste sentido, o livro apresenta a grande maioria dos textos na própria língua kaingang, com alguns poucos traduzidos ao português. A decisão de assim elaborá-lo, considerou a proposta anteriormente exposta sobre a alfabetização em kaingang. Mas, também, tem a preocupação em preservar os conhecimentos tradicionais da comunidade kaingang sob o seu domínio. A equipe redatora e liderança kaingang manifestaram a preocupação com o risco de apropriação indevida de tais conhecimentos, por pessoas com interesses distintos aos do povo kaingang. Assim, optou-se em elaborar o presente livro quase que na totalidade na língua kaingang.

Ainda a respeito da língua kaingang, cabe destacar que as pessoas leitoras irão encontrar formas distintas da escrita kaingang. Isso se deve ao fato da língua kaingang possuir um processo de padronização e normatização lingüística recente, de pouco tempo, cerca de meio século. Também se deve ao fato de coexistirem dialetos kaingang. Dessa forma, definir a maneira correta ou não de escrever uma palavra ou frase é praticamente impossível. Sabe-se do interesse de docentes kaingang e pessoas ou entidades parceiras na normatização da língua kaingang. Contudo, tal fato ainda não é uma realidade.

Assim, sugere-se, a quem utilizar o presente material, que viabilize as adaptações necessárias à sua realidade lingüística. Convém recordar, outra vez, que o intento maior do material é estimular a comunidade na partilha dos conhecimentos e saberes de

domínio tradicional sobre o uso de ervas e plantas medicinais e nutricionais.

Cabe destacar, ainda, que o povo kaingang incorporou muitos elementos das sociedades não-indígenas, em suas relações interétnicas. Isto faz com que a realidade atual da cultura e o modo de viver kaingang se distinga do passado. Essas incorporações não revelam que as comunidades kaingang deixem de ser kaingang, ou que vivem uma mistura de diferentes elementos culturais. Mas, que ela se apropria de diferentes aspectos culturais e os incorpora de uma maneira própria, que dá sentido à comunidade num determinado contexto e momento histórico.

Assim, define-se como cultura, esse processo de transformação, de apropriação de diferentes conhecimentos e valores culturais, como algo próprio, algo característico à comunidade, que lhe dá sentido ao modo de ser e viver neste mundo, incorporando novidades e revitalizando a tradição.

Equipe de Coordenação

KANHGÁG TỠ HAN TỠ

Vẽnkre fi mré sêkág vême

Inh jyjy vỹ vẽnkre ke mũ.

Jo inh mén jyjy vỹ sêkág ke mũ. Kanhgu krê fag jyjy pẽ vẽ inh jyjy tỡ vẽnkre ke mũ ti. Mỡr kanhgukre fag vỹ vyr mỡ jyjy nỹtỡ gẻ. Javo kamẻ ag tỡ vyr mỡ jyjy nỹtỡ gẻ.

Mỡr inh panh tỡ rá ror nỡ, kỹ sỡ inh panh rá tỡ sỡ vẽnh kri fi kỹ nỡ. Hả ra sỡ kejẻn mén ser ha mẽ, sêkág mrẻ ti tỡ rá tẻj nỡn kỹ.

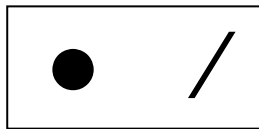
Ẩn kả ẻg tỡ ẻg mỡnh fag vỡ mỡ mũg tỡ. Mỡr fag hả tóg ẻg mén ge to vỡ tỡ fag kảke ag mrẻ fag jamẻ fag mrẻ ha mẽ.

Kỹ vỹsỡ ẻg mỡnh fag tỡ fag kẻke ag mrẻ vẽnh prũg tỡ. Mỡr fi kẻke kỏsin tỡ rá tẻj jẻj mũ ti panh rá tỡ.

Javo ti ve fi kỏsin tỡ rá ror jẻj mũ mỡr ừn rá ror mrẻ fi tỡ nỡj ừn rá tẻj fi. Hả ki fi kỏsin vỹ ti panh rá ror tuj mũ gẻ.

Kỹ fi kỏsin vỹ rá ror nỡ. •

Jo ti kỏsin vỹ rá tẻj jẻ. /

Kỹ ừn rá • ừn rá / tág fag vỹ tỡ jagnẻ prũ nỹtỡ, mỡr fag rá pi tỡ jagnẻ hả nỡ. ẻg mỡnh fag mỡ tỡ há tỡgtỡ fag tỡ vẽnh prũg há tỡ gẻ han kỹ. Mỡr ẻn ki fag krả vỹ há nỹtỡj mũ, pi kỏrẻg (“alejado”) jẻj mũ, ke fag ta ti deficiẻncia tũ ke fag ta mũ.

*Jãvo ùn rá / mré ùn rá / fag vỹ tỹ jagně kanhkã nỹtĩ
rá ror • mré rá ror • kỹ kanhgág vỹ ěg rá tag vej ke nỹtĩ.
Ěg tỹ ěg kãke ag, ěg ve fag mré vẽnĥ prũg há han jé. Hã
kỹ ěg tỹ ěg rá tag ki rĩr ke nỹtĩ. Jamré, kakrã, inh má kej
ke nỹtĩ ha mẽ. Ěg krã kãsir nỹtĩ ki ěg tỹ mỹ ã tỹ ăn vỹ nĩ
kej ke nĩ.*

*Ã kakrã hã ta nĩ kej ke nĩ. Ã má fi vỹ nĩ, kej ke ã tỹ
nĩ. Ti tỹ kar ti mog kỹ ti rá tỹ ti ka to tẽ ěn mré prũg jé.*

Kamě tỹ Kanhru krẽ mré vãnĥprũg

Kame vỹ kanhru krẽ ĩn ra tĩ mũ.

Kame tỹ ti kósin fi mén sór vẽ.

*Kỹ tóg tá jun kỹ
kanhru krẽ kósin ăn
to: inh mỹ tỹ inh kósin
fi mỹ ti fãg há nĩ vẽ ke
mũ. Ti ta tỹ fi mén nĩ
jé ke mũ, kar inh
rekén fi jã'ỹn jé ke gé
ke mũ.*

*Kuty tá tóg ti
vãnĥprũg ge ěn to
vẽnĥn vár kamě ti, ti
prũ fi mré. Hã ra pi
ăn kã ãmĩn há tĩg nĩ.*

Kỹ fag tóg pĩ ma mũ mũ, ãmĩn jagma kupũn jé.

*Kanhru krẽ ãvãnĥ nĩ ra pĩ tỹ mrigmrig ge tỹ ve há ke
mũ, ãmĩn jagma. Hã ra kamě tỹ kanhru krẽ ĩn tá jun mũ
ser.*

*Kỹ vỹsỹ kanhgág ag vãnĥprũg gen kỹ ag tóg ge tĩ.
Kar ag tóg kurã téj fig tĩ, prỹg tẽgtũ. Hã ra kyrũ pi tytãg*

*fi tovānh sór tĩ. Vé tỹ ti kakrã mỹ pĩnh tĩtĩ. Jo tytãg fi tỹ fi
má fi mỹ fi kur kygfanh tĩtĩ.*

Kamẽ mré Kanhru krẽ ag kãme

*Kamẽ
mré kanhru
krẽ ag
rãnhraj vỹ tỹ
jagnẽ mré
han nĩ. Mỹr
kamẽ ti
kagan kỹ, ti
tỹ kanhru
krẽ mỹ tój
mũ. Kamẽ tỹ
ti mỹ tón kỹ,
Kanhru krẽ
tỹ ti mỹ:*

*vãnh kãmĩ vẽnhkagta jãvãnh tĩg mũ ser, kỹ kamẽ tỹ kron
mũ ser ti kaga to.*

*Jãvo kanhru krẽ ti kagan kỹ tỹ, kamẽ mỹ tój mũ gé
ser. Ên kĩ kamẽ tỹ, kanhru krẽ mỹ vãnh kãmĩ vẽnhkagta
jãvãnh tĩg mũ gé. Ên ki kanhru krẽ tỹ vẽnhkagta ên kron
mũ gé ser.*

*Ha mẽ: Kỹ ù rá téj mré ùn rá ror ag rãnhraj pi
vẽnhkãpãm kỹ han mũ ja nĩgtĩ. Jagnẽ jagãgtãn kãn kỹ, ag
tỹ jagnẽ mré han mũ ja nĩgtĩ. Hã kỹ uri êg rãnhraj vỹ ge
nĩgtĩ. Kỹ êg jé gen hã ki mũgtĩ.*

*Hã vẽn ser, isỹ kamẽ mré kanhru krẽ ag rãnhraj kãmén
ti.*

Kaféj tỹ Kamẽ kar Kanhru krẽ kãme

Ha mẽ: kỹ vãnh kãmĩ vẽnhkagta ù tỹ, féj tigtej ên tỹ, tỹ kamẽ nỹtĩ. Jãvo vãnh kãmĩ vẽnhkagta féj ù vỹ ronror nỹtĩ gé. ên vỹ tỹ kanhru krẽ nỹtĩ. Kỹ ha mẽ: Ne nỹ tỹ: kamẽ mré kanhru krẽ nĩ hẽn? Ha!! Kamẽ vỹ tỹ: rá téj nĩ. Jãvo kanhru krẽ vỹ tỹ: rá ror nĩ. Kỹ êg tỹ, uri vãnh kãmĩ vẽnhkaga féj tigtej ven kỹ, êg tỹ to, tag vỹ rá téj jẽ kej mũ. Jãvo êg tỹ ùn féj ronror to, tag vỹ rá ror jẽ kej mũ. Ûn tỹ êg mré tĩn mỹ, nẽn kãmĩ.

Kỹ hã vễ ser, isỹ kaféj rá téj kar kaféj rá ror to vẻmén ti.

Kanhgág jykre

Vỹsỹ kanhgág ag tỹ vãyjkrén ù nỹg nĩ ag krã mỹ ag tóg vãyjkre há tó nĩgtĩ.

Vãjóg vỹ ti krã mỹ: ù tỹ inh vỹ há jãmãg mũ tỹ tĩg há han ge tĩ.

Kar ag tỹ ge tĩ gé:

“Kusã ki nĩ kem nĩ. Kỹ runja génh kỹ goj génh mũ kem nĩ, goj măn fã tá. Kar vãsogjom nĩ kar jag kakã kugpem nĩ gé ke ta tĩ. Jag tỹ ăn ki han kỹ jag mogmog kỹ ù pi jag jãnkỹ ki tãnh mũ ke ta tĩ”. Kỹ ag tỹ ag vỹkre tag ki han tĩ, mỹr ăn ki ag tỹ ù tỹ ag tỹ hã ri kenh ke tũ kinhgra nĩ ser.

Ti si ag vỹ ge ja nĩgtĩ ag krã mỹ, mỹr kanhgág mré kanhgág ju ag vãnh génh mũn kã ag tỹ ù jãnkỹ ki tãnh mũ vỹ krónh ke ja nĩgtĩ.

Hã kỹ ti si ag tỹ vãnhkirĩr nĩ ke ke mũ.

Rêgso fi tỹ fi kósin fi jyvãn

Inh kósin fi mỹ sa vãnħ kirĩr nĩ ke tĩ. Inh vĩ jẽmẽm nĩ ke sa tĩ, inh kósin fi mỹ sỹ ã tỹ nẽn ù han há kar kỹ mẽn nĩ ke tĩ. ã tỹ vėjẽn han há kar kỹ ã tỹ mẽn mũ ke sa tĩ inh kósin fi mỹ. Ĩn kãmĩ jãnhkri ki rãg nĩ, pẽnky kugpem nĩ gé, kỹ tỹ ù tỹ inh venh kãmũ mỹr jãnhkri nỹtĩj mũ gé ke sa tĩ, inh kósin fi mỹ. Inh kósin fi mỹ sa ã tỹ 18 ken kỹ ã tỹ mẽn mũ ke tĩ.

Hã kỹ sa fi mỹ nẽn ù han há kar jã ja ã tỹ mũ ã mẽn kỹ, ke tĩ, inh kósin fi mỹ. Kar sỹ fi mỹ iskóra ve ra ke tĩ.

Rêgso fi tỹ fi kósin ti jyvãn

Inh kósin ti mỹ sỹ kãnhmar prũg tũg nĩ, ã tỹ 20 anos ke kỹ á tỹ prũg mũ ke sa tĩ, inh kósin mỹ. ã tỹ ãpỹ há ken kỹ, ã rãnhřãj há kar kỹ ã tỹ prũg mũ ke sa tĩ. Inh kósin mỹ, inh kósin ti mỹ sa rãnhřãj tĩg nĩ ã panh mré, kỹ ã tỹ rãnhřãj kinhrãg mũ ke sa tĩ, inh kósin mỹ. ã pahh rãnhřãj vem nĩ, ke sa tĩ. Kỹ ã tỹ kar han há nĩj mũ ke sa tĩ, inh kósin mỹ. Inh kósin mỹ sa kanhir tũgnĩ kutyg ja mĩ ke tĩ.

ã tỹ inh vĩ jẽmẽ kỹ á tỹ há mĩ tĩg mũ, ke sa tĩ inh kósin ti mỹ.

Vỹsỹ ti si fag vãkrej fã

Jesus ter ja tá krỹg kỹ ěg tỹ vãkrég tĩ gé. Ěn kã ěg pi ěgnej ki sa fón kỹ koj mũ gé. Mỹr ãg je tỹ Jesus mỹnh fi kanẽ ki sa fón tĩ.

Kỹ vỹsỹ ke fag vỹ tag mĩ han mũ ja nĩgtĩ. Nén ỹ kórég han ge tũ, ke tũ mỹr ẽg nẽji tóg ki tavepãn mũ. Ke tũ mỹr ẽg tỹ je tóg ẽg há tu han fã ẽn tovãnh vãn nỹ mũ. Hã kỹ ẽg pi kurã ẽn ka ráráj mũ, goj fa kron ge tũ, ke fag ta tĩ, ẽg si fag.

Fĩrkág fi tỹ gĩr mãn kãme

Sỹ gĩr mãn jé sỹ inh ĩn ki mãn tĩ. Ka gunh sa tĩ ha mẽ, sa kãgmĩ jé. Ka kãgmĩ kỹ sỹ nĩ hugmỹ, inh pãn ra kri nĩ kỹ inh kósin mãn tĩ. Sỹ mãn kar kỹ inh mỹnh fi, ke tũ mỹr inh má fi, tỹ ser ti nũgnin kym mũ ser vẽn fár juar tỹ. Ẽg tỹ vẽn juar tỹ kym kỹ pi gĩr mỹ vẽnhkaga nĩm tĩ. Kar fag tỹ ỹ to ti nũgnin ke tĩ gé, ẽn tỹ fag tỹ mug nér rã nĩm tĩ, to fag tỹ krãn ke tĩ gé.

Ẽn ki gĩr pi krĩ rỹ jẽj mũ, jũ vẽnh jẽ jé tỹ mũ. Mỹ vĩ mẽ há jẽ jé tỹ mũ. Jãvo ỹ ri fóg ag tỹ vẽnreja tỹ gĩr nũgnin kym ken hã kỹ tỹ vẽnhkaga kãgmĩg tĩ, kaga jẽ ja tỹ mũ gé ser.

Mỹr tỹ ẽn ki vẽnreja tỹ ki kóm ke mũn kã vẽnhkaga nĩm mũ ser. Ẽn pi kagta nỹ mũ ser, há ke vãnhan ja ta mũ. Kar fóg fag tỹ fón tĩ ve ke gé, hã kỹ uri ỹ tỹ fóg ag nĩgẽ ki tyj mũ vĩ mỹvĩ kórég jẽgnĩ. Jykre tũ, vékẽ tĩg kamã nỹtĩ.

Fĩrkág fi tỹ gĩr mãn kãmén hã vẽn.

Vỹsỹ ẽg kósin măn kỹ

*Vỹsỹ ẽg tỹ ẽg kósin măn ge kỹ fag tỹ ka fãg tĩ ãn pãgfĩ
kã, ketũ mỹr ka gunh tĩ gé, fi tỹ kãgmĩ kỹ vãsãn ge vễ sễr,
ka kãgmĩ kỹ fi tỹ ãnhug mỹ ãĩj mũ fi pãn ra kri.*

*Ãn ki gĩr tỹ prunh kej mũ kãn mar, ti ãũgnĩn mré. Ẽg
tỹ mãn kar kỹ ẽg tỹ ãn ã ãĩm tĩ ãg krĩ krãm, fógkrĩ ke fag
tỹ mũ, ẽg kyvénh tỹ ẽg krĩ ki tãmpry tũ ãĩ jé, ke fag ta tĩ.
Kar fag pi gĩr tyj kỹ kypég tĩ gé, hã kỹ gĩr tỹ kagaga vãn
ja ãĩtĩg tĩ.*

Uri ẽg tỹ ẽg krã mãn kãme

*Hã ra uri ẽg pi ẽn han tĩ ha. Uri fóg hã tóg ẽg vég tĩ
ha. Kỹ fóg tỹ ẽg fig tĩ, ti pi fag kyvénh ja mãg fag krĩ ki
tãmpry ke tĩ. Hã kỹ ã fag tóg fag kyvénh tỹ fag kri ki
tãmpry kỹ ter ke mũ. Kỹ ẽg tỹ ẽn mré hã vẽnkhĩrrĩr ke ãĩtĩ.
Kar ãĩrĩ fóg fag tỹ gĩr tyj hã kã ti tỹ rỹg ja tá kãtĩg ha kã
goj tỹ kypég tĩ gé, hã kỹ gĩr tỹ ãn hã tugrĩn vẽnhkaga
kãgmĩ ke mũ gé, goj tỹ ki kusãg ke mũ ãn hã vỹ gĩr mỹ
asma ãĩm ke mũ vẽn ãĩgrãg kaga ke gé.*

*Ñũgnĩn kaga ke gé pasmũ kãgmĩ ta tĩ, ke fag ta tĩ gé,
mỹr goj ti tỹ ki kusa ke hã vỹ vẽnhkaga ãĩm mũ ser ke fag
ta tĩ.*

Hã ren kÿ Jẽsĩ kugmĩj fã

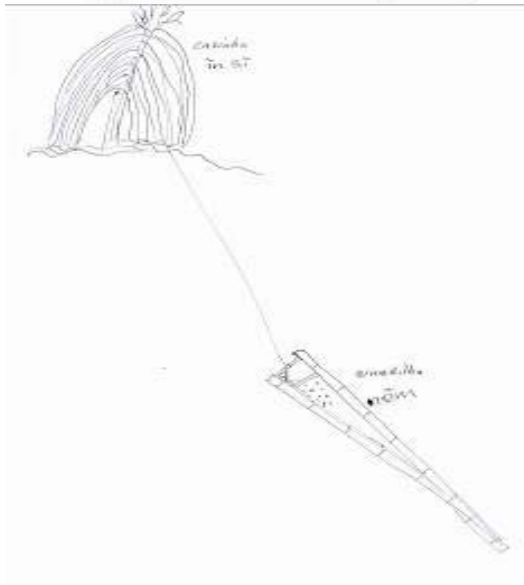
Kar ãg jẽn ù hã vỹ tỹ jẽsĩ nỹtĩ gé. Hã vỹ tỹ: pẽnkuĩ, jógjó, sẽgsó, kójónh, pynpyr, sórãg, krónh krónh, fénu, krynhkryj, e ja ta nỹtĩ. Ấn kã fag tỹ fag jẽsĩ kugmĩ mág jé rỹr han kÿ tỹ jugján ja nĩgtĩ.

Rỹr vỹ ge nĩ

Rỹr vẽ ser tag ti, kÿ ag tỹ jẽsĩ tỹ kynhmỹ nĩ ẽn nunh mãn fan mũ ser, vẽn tag ján tỹ. Tỹ ag ti nunh kri fan kÿ ki pirĩn pirĩn ke kÿ ti tỹ jỹg kej mũ ser.

Hã ra kar jẽsĩ kãgmĩj fã ù vỹ tỹ nẽm nỹ gé. Ag tỹ nẽm fi ja ag tỹ ver jẽsĩ ag ju gãr sãm kÿ ga kujer han kÿ kri vin tĩ. Ấn kã jẽsĩ kar ag tỹ gãr koj kãmũj mũ ser. Hã ra ag tỹ ke jẽn vẽn ver jatu ke kan nỹtĩj mũ ser. Kÿ ag tỹ ỉn sĩ han mũ gé ser. Kar ag tỹ nẽm han mũ gé, ti ján mũ gé, ján téj han jé ta mũ, ỉn sĩ tá kry nỹ jé ta mũ. Ti tỹ krãm nĩ kÿ jẽsĩ tỹ nẽm kãkã jẽg kÿ gãr tynyr ẽn ko jẽn kÿ ti tỹ nẽm ján ẽn nỹgnỹn kÿ nẽm kej mũ ser, ti tỹ jẽsĩ kãgmĩn vẽn ser.

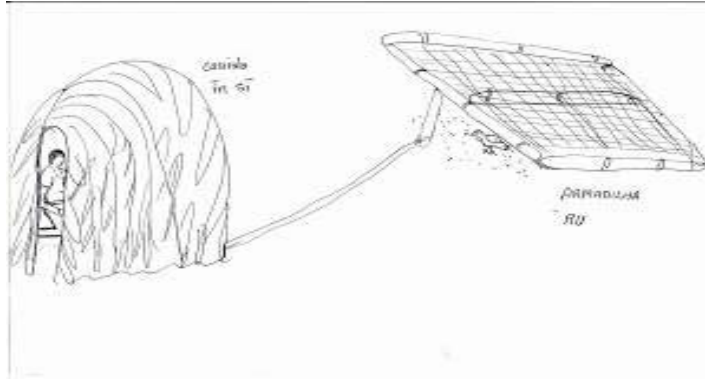

Jēsī kāgmī jafā ũ hã tóg tỹ ru nĩ. Ag tỹ jēsī kri tam jé ag tỹ jāsī ag ju gār tynyr vin tĩ gé. Ân ki jēsī kar vỹ koj kāmũj mũ gé. Kỹ ag tỹ jēsī ěn ag kri tam mũ gé ser, ru fẽg jé ag tỹ mũ kar ag tỹ ján mũ gé, ĩn sĩ tá krỹ nỹ jé ta mũ gé.

Hã ra kejẽn jēsī tỹ e tỹvĩn kỹ ag tỹ ti ján tỹ jỹg

kej mũ ser, kỹ ru tỹ jēsī ag kri tam kej mũ ser.

Kỹ tỹ ge ja nỹgtĩ vỹsỹ ag tỹ jēsī kugmĩ jafā tĩ, ag tỹ ko jé.

Ĕg si ag tỹ nén han kỹ ko tĩ

Ĕg juke ag pi ag tỹ ko jé ěkrãn mág jafā nĩgtĩ. Mỹr ag tỹ ag tỹ koj ke tỹvĩn to jykrén ja fã nĩgtĩ. Hã kỹ ag tỹ mỹnjóka, gār kughu, pého, rẽgró hã krãn kamã ja nỹtĩg nĩ.

Ag jãn ũ hã vỹ tỹ nén kāmĩ mũ ag ja nỹtĩ gé. Mỹr ag tỹ ěkrénh kamã ja nỹtĩ gé, nãn kamĩ ag tỹ ag mẽg tỹ kasor ag mré mũ tĩ. Ag tỹ nén ũ tãnh mũ tỹ ag tỹ jagnẽ mré ko kãn tĩ ser. Āg jagto há vỹ ge ja nĩgtĩ.

*Ĕn kã ag pi ã pir mÿ nÿn ũn koja fã nÿgtĩ. Ag tÿ nÿn
ko kamẽ hã nÿ tÿ ógsẽ, se, fẽfẽn krág, kẽme ja nÿtĩ.*

Ĕg vễjẽn jyjy hã vÿ nÿtĩ

*Ĕg vễjẽn tag vÿ tÿ
vẻnhkagta nÿtĩ. Ũ tÿ tag
kojafã tag vÿ tar nÿtĩ
kaga vãnh nÿtĩ ja nÿgtĩ.
Sin vãnh ja nÿgnĩ.*

Vễjẽn jyjy hã vÿ tÿ:

<i>Kanĩgrẽg</i>	<i>Kanẽ sá</i>
<i>Kanhgrén</i>	<i>Kóku</i>
<i>Kufár</i>	<i>Kó mó</i>
<i>Kumĩ</i>	<i>Pyrfé kanẽ</i>
<i>Fuva</i>	<i>Renh</i>
<i>Pyrfé</i>	<i>Rẻnh</i>
<i>Grÿ</i>	<i>Pẻnva</i>
<i>Jóhó</i>	<i>Tãnh</i>
<i>Pého fẻj</i>	<i>Kajika</i>
<i>Krunũn</i>	<i>Pisé</i>
<i>Jymi</i>	<i>Ễmro</i>
<i>Nẻrjór</i>	<i>Ễkór</i>

<i>Ễgjẻgá</i>
<i>Pisé mrẻ mrómrá tÿ</i>
<i>kórã</i>
<i>Pého grã ti fy mrẻ</i>
<i>Mrómra grã mrãj ki</i>
<i>Ễmro grã mrãj ki</i>
<i>Pisé fy nej</i>
<i>Ễg to</i>
<i>Jẻnjóg</i>
<i>Jójó</i>
<i>Kyrẻr</i>
<i>Pẻnva ru</i>

Gĩr mǎn kar vǎkre

Ėg tỹ gĩr mǎn kar ėg tỹ nén ũ kar ko vǎnh nĩgtĩ, mỹr ėg vėkre vė ser.

Vėjėn tỹsa mė ko ėg ta tĩ ėn ki mỹr sa tỹ ėg jógnu han tĩ. Kar ėg pi vėjėn ki nén ũ tǎg fan mág tĩ gé, mỹr tỹ ėg nug kagāg mũ. Rǎgró sá koj ke tũ. Jėgfa ja ta mũ, prėnh prėj ke sa mũ gé, mỹr rǎgró tỹ ėg mỹ krāg tĩ ke fag ta tĩ. Ėg nug pi sĩ ke tĩ ke fag ta tĩ, kar ũ hǎ vỹ tỹ kajika nĩ gé. Ėg tỹ vǎkrėg nĩ ǎn kǎ ėg pi kajika koj mũ gé, ǎn nėji tỹ ėg mỹ vėnhkaga kupri nĩm tĩ gé, ǎn ji tóg ėg gergy han tĩj mũ gé. Kajika vỹ tỹ ėg mỹ ko vǎnh nỹtĩ gĩr mǎn kar. Hǎ ra ėg tỹ rėgró ne kor koj mũ gé, hǎ tóg mũru, rėgro roko, kavaru, karió kĩnh nỹtĩ.

Kovǎnh kǎme

Kovǎnh vỹ tỹ ėg tỹ nén ũ koj ke tũ nĩ, ėg tỹ kagrāg tũ nĩn kỹ ėg pi ti tỹvaj kỹ rǎ tỹ jun ke kỹ koj mũ ser, mỹr tỹ ǎn kǎ pǎva nĩ ke fag ta tĩ ėg si fag.

Ǻ tỹ kósin mǎn sór nĩ ki rǎ tỹ ge nỹj mũ ha, ke fag ta tĩ ėg mỹ, Jǎvo tỹ ǎkrój tỹ vĩ tĩj ke fag ta tĩ.

Kar fag tỹ vėjėn tỹ kukrũ nértu tóg ja ėn ko tũg nĩ ke tĩ gé, ǎ kósin tỹ ǎ to tóg mũ ke fag ta tĩ gé.

Tǎnh tỹ ti kanǎn ge jǎtá kanǎn ko tũgnĩ gé, ke tũ mỹr ǎ tỹ vėnhkygnǎj, ke fag ta tĩ gé.

Garĩnh nér ko tũgnĩ, ǎ kanhkǎ tỹ ón kỹ ǎ tỹ nóg ke mỹr ǎ tỹ tén kej mũ, kỹ fi tỹ vėnh mỹ tar tỹvĩ jėj mũ ser, ke fag tĩ gé. Garĩnh pǎn porko pǎn ko tũgnĩ ke tũ mỹr ǎ tỹ nén ũ to krỹggrỹg ke mỹr ǎ pǎn tỹ jón kej mũ gé ke fag ta tĩ gé.

Kovǎnh to vǎme hǎ vė.

Ēg mén ter kŷ han fũ

Ēg mén ter kŷ fag tŷ hunh kókré féj, sónh tánh féj kã vènh kypég tĩ. Ān kã ag tŷ fag mén ter, ke tũ mŷr ag prũ ter kŷ fag mŷ rã nŷ ke ti. Kŷ fag tŷ vãser ān rã nŷgtĩ, ag tŷ ti fan ke mũn hã nón ag tŷ fi péré mũj mũ ser. Tá ag tŷ hunh kókré féj, sónh tánh féj, kar kryg mẽ mág féj tŷ fi pri han mũ, tŷ fi tŷ vènh kupég mũ. Vènhkagta tag hã kamĩ fi tŷ tĩj. Hãra uri kujá tũ tĩn kŷ ũn rá ror fi mén ter kŷ ũn rá téj hã tŷ fi mŷ vènhkagta génh mũ, fi mén rég're ti, ke tu mŷr fi jamré ti, fi rá ror nĩn hã kŷ, fi mén vè ũn rá téj ti. Ge ti nŷgtĩ ěg si ag jykre ti. Kŷ ag tŷ kuvar há tá fi nĩm mũ, ja tá kurã tŷ 7 ke mŷr hã ag tŷ fi pere kãmũj mũ. Ān ki ag tŷ ser fi mŷ fi nũnẽ sán mũ. Kar gĩr kógyngan mũ ser, vãnh kógyngan nĩ ki fi tŷ kurã tŷ 7 han mũ ser, fi krẽ mré ketũ nĩ kŷ ke gé. Vènh kógangan tŷ 7 ke mŷr hã fi tŷ fi krã mré jatun mŷ vãjãn koj mũ ser. Vènh vĩ tŷ kógyngan vŷ fag nũnẽ, fi kakã sánsán nĩ, sónh tánh pũn kŷ. Kŷ ān ki fi krã pi ter mũ ser, ke tũ mŷr ag tŷ há tũ nŷtĩj mũ. Mŷrér ke tũ nĩ jé fi tŷ ke mũ, kŷ fi tŷ ter mũ ser hamẽ. Kŷ ān kagta hã vè.

Ũ tŷ mén ter ja fag nĩm ja hã tóg vènhkagta ān génh mũ, ā mén ti ha mẽ. Ā tŷ tŷ kanhru krẽ nĩn kŷ kamẽ vŷ tŷ ā mén nĩ.

Sónh tánh hã tŷ tŷ ā tŷ tŷ ā nũnẽ sán ge nĩ.

Hã ra tŷ ke tũ nĩ kŷ tŷ fi mẽj mũ gé kŷ tŷ jãn kórég, nũr tu fig tĩj mũ gé, ān ki ā tŷ nén ũ ki kókaj féj mur tăg ān rynh ranh kŷ ki gónh kŷ nĩm, kar pri vènh katon ěn féj mur tăg ān ki gónh mũ, tŷ póvéj féj ve ra tŷ mág jẽ.

Vènhkagta tag vŷ ũ tŷ vènhkuprĩg jamã tá tĩ kanhmég tŷ vŷn kej mũ.

Fi mén ter kÿ ke tũ mÿr ti prũ fi ter

Fi mén ter kÿ fi tÿ ka jãnmÿj mũ mug ke tũ mÿr véké ka, fag tÿ vëkre vë ser, mré tÿ kan jãnmÿj mũ gé. Ka ăn ter kÿ fi pi fi krã tÿ hãrej mũ ser.

Vënh jykre há

*Jykre há nÿj ke.
Û to vÿ vãnh.
Û nón vÿ kónón vãnh.
Û nón to vÿ kÿ ny vãnh.
Û tÿ ã to vÿ mÿr, kato vÿ vãnh.
Ã to ju mÿr kato vÿ kónãn vãnh.
Nén ù péju vãnh.
Ãjũ ke mÿr vÿ kónãn vãnh.
Vënh kar to há nÿj ke ẽn.*

Ëg ẽmã ki kej ja kãme

Kÿ isÿ uri ajag mÿ vãsÿ ẽg ẽmã ki nén ù há ja kãmén ke vë. Inh jyjy hã vÿ Pedrico Mineiro ke mũ. Tÿ isÿ ẽmã tÿ Guarita ki ke nÿ Setor Missão ki isÿ mur kÿ nÿ.

Ha mẽ: Kÿ isÿ inh vovo ag tÿ tój fã tój ke vë, ãjag mÿ. Ha mẽ: vãsÿ Fóg ag tÿ ẽg to kãge tũg ki tóg ẽg kar mÿ há tÿvÿ ja tĩ. Mÿr nẽn hã tugrĩn tÿ há tÿvÿ ja tĩ. Mÿr ẽg tÿ nén ù ko sór kÿ ẽg tÿ ser nãn kãmĩ nén ù jãvãnh mũ tĩ ser. Kar ẽg tÿ nén ù grẽ ko sór kÿ ẽg tÿ nãn hã kãmĩ mÿg,ka kanẽ jãvãj mũ tĩ ser. Jãvo ẽg kaga kÿ ẽg tÿ ser vãnh kãmĩ

vēnhkagta jāvānh mū tĩ gē ser. Hā kỹ tỹ nēn hā tigrĩn hā tỹvĩ nĩgtĩ.

Hāra kejēn fóg ag tỹ ěg tu kāge mū ser. Ag tỹ ěg tu kāgen kỹ ag tỹ, ka hā tỹ pir ke mū ser, fóg ag. Hāra jarinmỹ ěg tỹ kanhgág ũ ag tóg, ag mré ka tỹ pir ke mū gē ser, fóg ag mré. Hā kỹ tỹ ser nān tỹ pir tĩ ha uri. Kỹ nān tỹ pir ken kỹ, nān ga tỹ pipir ke mū gē. Kar mỹg, ka kanē tỹ pipir ke mū gē ser. Kar nān tỹ pipir ken kỹ goj tỹ gygy mū nĩ gē. Kar nān kāmĩ vēnhkagta tỹ pipir ke mū gē ser. Kỹ tỹ isỹ hē rej ke tũ tĩ, ka tỹ tũg nỹn kỹ. Mỹr ka hā tigrĩn ěg tỹ jēnger hā han tĩ. Kar ěg tỹ nān hā tigrĩn goj nỹtĩ gē. Kỹ hā vē ser isỹ ěg tỹ há mĩ mū ja kāmén ti.

Ha mẽ: inh mré ke. Kỹ tỹ isỹ hē rej ke tũ han. Isỹ inh vovo vĩ mẽ kỹ. Mỹr nān hā tigrĩn ěg tỹ há mĩ mū jafā nĩ vā. Hāra uri nān tỹ pipir tĩ ha. Kar uri fóg ag tigrĩn, ěg mré ke ũ ag tỹ ěg vĩ pē tó ki kagtĩgtĩg rā nĩ ha ke gē. Kar ěg vĩ pē ki rán mré hā. Hā kỹ ěg tỹ uri ěg vĩ pē ki ránrán kar tó há nỹtĩj ke nĩ. Hā kỹ ěg tỹ ěg vĩ pē ki vānh kāmĩ vēnhkagta tỹ nēn ki há ěn ránrán mū nĩ ha. ěg tỹ gĩr ag mré tó jé, ěg tỹ ěg vĩ ki ránrán ja tag ti. Mỹr ěn ki ěg tỹ vānh kāmĩ vēnhkagta kinhra nỹtĩj mū, kar ěg tỹ ěg vĩ ki ránrán kinhrāg mū gē. Kar ěg tỹ ser ěg tỹ vānh kāmĩ vēnhkagta han kỹ kron fā ěn mré hā kinhra nỹtĩj mū gē. Kỹ tỹ inh mỹ há tỹvĩ vār, isỹ vovo Pedrico mré vēmén tag tĩ. Kỹ ěg tỹ ěg vovo ag, kar vóvó fag ki nēn ũ jēmēj ke nỹtĩ ver, fag rĩnrĩr nỹtĩ ki.

Kỹ hā vē ser, isỹ vovo Pedrico mré vēmén ja to ājag mỹ tó ti.

Ěg vēnh kirĩr ke, gĩr mān kar

Ha mẽ: Kỹ ũn tátá fag tỹ vēnh kirĩr kătỹvĩn ge ja nỹgtĩ, fag tỹ gĩr tynh kar kỹ. Mỹr fag tỹ kurē tỹ 30, ke tũ nĩ kỹ kurē tỹ 45 ān kākĩ fag vỹ vānh kāmĩ vēnhkagta kronkron

*ge nýtĩ, fag ty gĩr mǎn kar kũ. Kar fi tỹ, fi kósin ven mỹ
kurẽ tỹ 7 ke han tĩ gé. Fag tỹ ùn tỹ gĩr sĩ ve kamãg vǎg tĩ.
Mỹr ke tũ mỹr, ùn jũ kamã tỹ gĩr mur tẽg vejrã kamẽg ke
fag tỹ mũ. Jǎvo ùn tỹ, hẽn ri ke mũn gĩr sĩ vej kǎrãj mũ
vẽnhmỹ kamã ra, ẽn ki gĩr sĩ ẽn tỹ ser vẽnhmỹmã jẽj mũ
gé. Hǎ kũ gĩr sĩ mỹnh fi tỹ ùn tỹ vej kǎrã kamãg ke mũ,
kurẽ tỹ 7 ke ki.*

*Hǎra jarin mỹ un tátá ẽn fi tỹ vǎnh kǎmĩ vẽnhkagta
kronkron nĩ ki kurẽ tỹ 30, ke tũ nĩ kũ kurẽ tỹ 45 ke han
mũ. Jǎvo ùn tátá ẽn fi tỹ vǎnh kǎmĩ vẽnhkagta kronkron há
han tũn kũ tỹ fi mỹ remastismo nĩm mũ. Hǎ kũ tỹ há tỹvĩ
nĩ, fag tỹ gĩr tynh kar vẽnhkagta kronkron nĩ ki kurẽ 30,
45 han ti. Kũ vẽnh kirĩr há han nĩ mỹ ke? Ǻ tỹ gĩr sĩ mǎn
kar.*

Hǎ vẽ sir, isỹ ẽg tỹ vẽnh kirĩr ke to vẽmẽn ti.

Gĩr mỹ nén ù nĩm kǎme

*Gĩr tỹ nén ù ko há
kar nỹgtĩ. Kũ ẽg tỹ gĩr
mỹ, ti tỹ nén koj há ven
kũ, ti mỹ nĩn mũ. Ẽn ki
tỹ gĩr mỹ ser tĩgtĩ ser.
Kũ ẽg pi gĩr mỹ nén ù
nenh ge nýtĩ. Ke tũ mỹr,
gĩr jónjón tỹ ti vóg
kónǎn mũ. Kũ tỹ há tũ
nỹ, ẽg tỹ gĩr mỹ nén ù koj há nenh ti.*

Kũ hǎ vẽ ser, isỹ gĩr mỹ nén ù nĩm kǎmẽn ti.

Gĩr nĩgja kaga kãme

Hã mẽ: kũ Floravante tũ: fag gĩr nĩgja kaga kãmén mũ. Kũ tũ gĩr nĩgja kaga kãmén mũ ser. Kũ tũ ser ěg mũ: fag gĩr nĩgja kaga vũ jagá há nũgtĩ ke mũ. Hã kũ ěg tũ fag mré to kanējur kũ, nẽn kátá vėnhkagta jãvãj ke nũtĩ. Hã kũ ěg tũ fag mũ: pėkĩnh mré nẽn kátá tũ mũnjóka ve ěn, jãvãj kũ fag mũ nėnh kũ fag mũ fėg mũ ser. Ěn ki tũ, fag mũ tũ há kej mũ. Kũ tũ há tũvũ nũgtĩ , pėkĩnh mré nẽn kãmĩ tũ mũnjóka ve ěn ti. Salsaparrilha ke sa mũ.

Hã vė ser, isũ ajag mũ: fag gĩr nĩgja kaga to vėnhkagta kãmén ti, ke tũ mũ, Floravante ti.

Krėkufár ko mág ge kãme

Ha mẽ: krėkufár tũ ěg mũ ko há tũvũ nũgtĩ. Hã kũ ěg si ag tũ, ag tũ ko mág sór kũ, nẽn kãmĩ kėje jãvãnh mũn tĩ. Ag tũ kėje ven kũ ag něji ag tũ kykym kũ goj ra gég kãmũ tĩ ser, ag tũ, tũ tagtag ke kũ goj ki vãm ge vė ser. Ag tũ kėje ěn tũ pó torėn kũ tũ mru kej mũ. Ěn ki ag tũ goj ki vãm mũ ser. Ag tũ krėkufár ter jé ke vė ser. Ag tũ goj ki kėje mru ěn vãm kũ tũ goj tũ jãngėj kej mũ, ěn hã mũ, krėkufár vũ kãgter mág mũ ser.

Hãra ag něji tũ, ag goj ki kėje mru ěn vãm tũg ki, ag tũ Pãri hyn han tĩ gé. Ěn ki krėkufár kãgter ja ěn hã tũ ser ag Pãri tũ funfór mũ ser. Ěn kar ag tũ géj mũ ser, krėkufár kãgter ja tĩ. Ěn ki ag tũ ser, jagnė mré krėkufár kãgter ěn vin kãn kar jagnė mré koj mũ ser. Ag pi jagnė mũ nėnh tĩ, jagnė mré ag tũ ko tĩ, ag nėn ũ ve kũ. Kũ jagnė mũ nėn ũ nėnh kũ ko tũgnĩ, jagnė mré han kũ kom nĩ.

Kũ hã vė ser, isũ krėkufár ko mág ge to vėmén tí.

Ēg jēn pē to vēme

Vāsŷ ēg jēn pē vŷ e tŷvī ja tīgtī. Hāra tŷ uri tūg nŷtī nī ha, hāra fóg ag tugrīn ke ja vāgtī. Mŷr fóg ag tŷ āg ki kāge kŷ nēn tūg rā nī ha. Ag tŷ ga ki ākrān ke vē. Hāra ag tŷ ga ki ākrān mūn jān tŷ, krój kej mū ser, ga ti. Hā kŷ fóg ag tŷ, ga kygtāg ke mū. Hāra ān ki tŷ ser ēg jēn pē tūg rā nī ser.

Kŷ ēg tŷ uri ēg jēn pē ēn kam kŷ kugpe vén ge nŷtī. Ke tū mŷr tŷ ēg kókén mū, ēg tŷ hē re mūn, fuva, Kugpég mā nēnh kŷ kon kŷ.

Hā vē ser, isŷ ēg jēn pē to vēmén ti.

Tytāg fag to vēme vŷ ge nŷgnī vāsŷ

Ēg vóvó fag tŷ ēg kāsir kā ēg mŷ: ū tŷ, ājag végtī ēn kā ag mré nŷ tūgnī ke tī.

Ke tū mŷr ājag tŷ nugror kej mū, gīr sī tŷ, ājag tŷ, ājag kaga végtī ra ag mré nŷr kŷ, ke fag tŷ tī, vóvó fag. Kar ājag tŷ kāsir ra ag kākŷrŷ ken kŷ, ājag nŷgje tŷ mágmág mū gé, ke fag tŷ tī ēg vóvó fag. Gīr fag mŷ kar tátāg fag mŷ ke gé.

Hāra uri tátāg fag nŷgje vŷ kāpa tŷmrānh ke tī. Hara iskóra tugrīn ke vē, ke fag ta tī, ēg vóvó fag. Jāvo pi vŷsŷ iskóra ja tī, hā kŷ tytāg fag mŷnh fag pi kovar há ra mū jēg ke tī. Hā kŷ fag nŷgje tŷ kāpa vānh han jafā nī. Mŷr ān kā tŷ ēg kajrān fā tŷ fóg tū tīgtī, ken jé.

Hā kŷ uri gīr tŷ ki prŷg tŷ 10 tá krŷ tū tŷ fī kaga végtī uri. Kar ēn ki fag nŷgje tŷ kāpa tŷmrānh ke nŷ ha ke gé. Kar ū fag tŷ ag kinhra, ag mré vēmén há nŷgnī ha ke gé. Mŷr fag tŷ kŷrā kar ki ag mré vēmén mū nŷn kŷ. Kar fag tŷ ser jagnē mré nŷgnī sór tī gé ser. Hāra iskóra tugrīn ke vē

ser. Hã ky uri gĩr pi kófa ag ki nén ũ jẽmẽ kamã ny tĩ ha. Kar inh krẽ pi uri inh vĩ jẽmẽ tỹvĩn tỹ ha ke gé. Uri ẽg krẽ ũ tỹ ti tỹ nén ũ ve ja hã ki hyn han sór ti. Ky hã vĩ ser, isỹ vóvó fi vẽmẽ tó ti.

Vãnh kirĩr ke

Vỹsỹ fag mén ter ky fag tỹ fag mén ter rã nỹgtĩ, fag kakã kugnóg ky. Hã ri ke han ag tỹ ti gé ag prũ fi ter ky.

Ag pi ũ tỹ ki nỹtĩ ăn ki ăvãnh mũ hã ra.

Mỹr gufã ag tỹ prũ ter ja tỹ ũ ki ăvãnh ky tỹ krõnh kej mũ ke ti, ha mẽ. Krój tĩ ja ta mũ, ke tũ nĩ ky ăn kã ũ tỹ ter măn mũ ge vé, ke ag tóg tĩ.

Ag tỹ vãser fi han kar ag tỹ vãnh kãra mén ter ja fi péretĩ tĩ, ta nĩ ki fi tỹ kurã tỹ 7 han mũ. Ăn tá fi tỹ péju ky nĩ mũ. Kar gufã ag tỹ mén ter ja fag gãnh kykym tĩ gé. Vãnh kar tỹ fi tỹ, tỹ mén ter ja ăn kinhgra nỹtĩn jé. Ag prũ ter ky ag tóg hã re ke han tĩ gé.

Nãn kãtã ag tỹ ag kygtãg tĩ kar ag tỹ mỹ vãjãn nĩm tĩ. Fag tỹ ũ tỹ krónh ke tũ nĩnjé fag tỹ ka tar ăn jãnmĩg tĩ, ũ tỹ ter măn tũ nĩn jé. Ag tỹ kinhgra ki vãnh mỹ prũ ter hã nỹ vãser kuprĩg mré tĩ.

Ũn tỹ vãnh kara mén ter ja fi péretĩg ge hã vĩ tỹ fi jamré fi nĩnh mũ.

Hã ra tỹ jagy há nĩ, ũ tỹ nãn kãra fag péretĩg ge ti, mỹr ti pi komẽr hã fi péretĩg. Fi tỹ rarar ke ja ta mũ, fi ki kajug, fi măn ka fan, ke ja ta mũ.

Mỹr mén ter ja, pi tỹ vãnh kanhir nĩ, mỹr fi tỹ ũ tén mũ gé ha mẽ. tag hã tugrĩn kanhgág ag tỹ ag vovo ag tỹ nén tój fã ũ han ge ke mũ. Prũ ter ja katotẽj ken ky ă pagja mũ tĩg nĩ ke, ke mũ. Jãmã hár jég jég ge tĩg nĩ, kanẽ krój han ky katotẽ tũg nĩ ke mũ. Ky prũ ter ja ăn pi ă tỹ krónh kej mũ.

Como cuidar dos viúvos

Quando morria o marido de uma mulher, a mulher tinha que deitar perto do defunto com seu rosto coberto por um pano. Da mesma forma fazia o homem quando morria sua esposa, quando velavam o defunto.

Eles não podiam estar olhando para o povo.

Porque os antigos entendiam que se os viúvos olhassem para outras pessoas certamente iriam enfraquecer a população. E ficariam fracos, até capazes de perder mais um membro da sua comunidade.

Após o sepultamento a mulher (ou homem) era levada para um mato por sete dias, onde ficava escondida. No mato era tratada com remédio e ganhava comida. E para não acontecer moléstia na comunidade, tinha que abraçar uma árvore forte, para que não viesse a matar outro membro da comunidade. Entendiam que as pessoas viúvas eram possuídas pelo espírito da morte. Os antigos gostavam de cortar os cabelos das viúvas, para que depois todo mundo pudesse saber que ela estava solteira. Da mesma forma era feito com os homens, quando ficavam viúvos.

Quem deveria levar a pessoa viúva era a cunhada ou cunhado dela. Só que é triste fazer isto, pois quem leva a pessoa viúva para o mato, não pode levar com moleza. Tem que levar a pessoa viúva arrastando-a ou empurrando-a com força. Porque tem que saber que com pessoa viúva não se brinca, ela mata a alma da gente com sua força do espírito da morte, que está com ela. É por isso que, nesta ocasião, os índios precisam praticar alguns ensinamentos dos seus avôs, em relação a esse assunto.

Os antigos dizem que quando se encontra com uma pessoa viúva deve-se passar pelo lado da direita. E andar bem forte perto dela e com os olhos fitos nela. Para que o espírito da pessoa viúva não venha te enfraquecer.

Gufã ag vỹ nén ã tỹ hãn rikej ke ãn kinhrãg tĩ

Vỹsỹ gufã ag tỹ nén ã tỹ han rikej ke ãn kinhrãg tĩ, nẽn kãmĩ nén ã kar tugrĩn, nén ã tỹ hunh ke kỹ, ke tũ nĩ kỹ nén ã kynkyr kỹ.

Ha mē: kókoj tỹ jãnkã ra tã kãtĩg kỹ ki nhun ke kar tĩg kỹ, ã tỹ ěg venh kẽtĩg ge vẽ ke ag tỹ tĩ. Ke tu nĩ kỹ ã tỹ kovar há tá ke tỹ ěg venh kẽtĩg ge vẽ, ke ag tóg tĩ.

Jãvo nãn kãmĩ hog'hog fỹ tĩ mẽn kỹ ag tóg ã ter ke vẽ ke tĩ. Ti vãngãn vã ke ag ta tĩ, ěg si ag.

Os antigos interpretam o que irá acontecer

Os antigos interpretam as previsões através de bichos do mato, de algumas visagens e através de alguns cantos de animais.

Como, por exemplo: Quando um beija-flor vem voando e chega perto da porta e dá aquele beijo dele, é porque o dono da casa vai ganhar visita de sua família ou alguma pessoa estranha que vem de outra aldeia.

E, quando um graxaim dá uma rabada de noite, é porque vai morrer alguém que é membro da comunidade. É um agouro, quando o graxaim está chorando.

Gufã ag tỹ gĩr mỹ ge tũg nĩ kej fã, ag tỹ tu vãnh kirĩr jé

- 1. Ûn sénh há nĩg ja kã nĩ tũg nĩ.
Ke tũ mỹr ã tỹ ror nĩj mũ, ã pi mog mãn.*
- 2. ã tỹ ãkrénh kỹ nén ã tãnh ve ko tũg nĩ, a vovó fi
mỹ fim nĩ fi tỹ ko jé.
Ke tũ mỹr ã pi kar ã pénũ mãn.*
- 3. Vãsogjo mỹ nén ã ko tũg nĩ kusãki.*

- Ke tũ m̃ỹr ũ t̃ỹ ã jãnk̃ỹ ki tãnh mũ ã mog k̃ỹ.*
4. *Garĩnh krĩ ko tũg nĩ.*
Ke tũ m̃ỹr ũ t̃ỹ ã krĩ ki tãnh mũ, k̃ỹ ã pi vãnhkajãn mũ ser.
 5. *Nén ũ pãn ko tũg nĩ.*
Ke tũ m̃ỹr nén ũ t̃ỹ hãn ri ke k̃ỹ ã pãn t̃ỹ krãm kej mũ.
 6. *Garĩnh nér ko tũg nĩ.*
Ke tũ m̃ỹr t̃ỹ nén ũ t̃ỹ hãn ri ke k̃ỹ ã jãfaj há kej.
 7. *Porko nĩjã ko tũg nĩ.*
Ke tũ m̃ỹr ã t̃ỹ a nũr k̃ỹ hóhó kej mũ.
 8. *Garĩnh kuka mré ko tũg nĩ ã t̃ỹ garĩnh nĩ kon k̃ỹ.*
Ã t̃ỹ ũ jo vãnhpéju m̃ỹr ã t̃ỹ tãmtãm kej mũ.
 9. *Ka kanã vãnhkygnã ko tũg nĩ.*
Ke tũ m̃ỹr ã t̃ỹ vañhkygnãj mũ. Nén ũ t̃ỹ hãn ri ke k̃ỹ.
 10. *Garĩnh o m̃ỹrér ko tũg nĩ*
Ke tũ m̃ỹr ã ráráj ken k̃ỹ t̃ỹ ã kanã mĩ kuty, kuty kej mũ.

Os antigos ensinavam as crianças dessa forma para serem fortes na luta

1. Não sentar logo no lugar onde a pessoa adulta estava sentada.
Pois, se sentar logo, onde a pessoa adulta estava sentada, a criança será baixinha, não crescerá muito.
2. Não comer a carne da primeira caçada dela.
Mas, primeiro deixe para tua avó comer, senão não terá mais sorte para caçar.
3. Não botar nada na boca de manhã, sem enxaguar a boca.
Porque alguém vai te dar bofetada na boca, quando estiver adulto.
4. Não comer cabeça de galinha.

Porque alguém vai acertar a sua cabeça com tapa e não irá conseguir se defender.

5. Não comer os pés de nenhum animal.

Pois, irá sempre destroncar seus pés, quando acontecer alguma coisa.

6. Não comer sambiquera de galinha.

Porque qualquer perigo que se defrontar, dará vontade de evacuar.

7. Não comer focinho de porco.

Pois, quando dormir, estará roncando forte pelo nariz.

8. Não quebre os ossinhos da galinha com os dentes, quando comer carne de galinha.

Pois, quando precisar escapar e esconder do inimigo, irá fazer barulho. Assim, o inimigo irá localizá-lo.

9. Não comer a fruta que amadurecer fora do tempo.

Pois, quando acontecer alguma coisa, irá se perder.

10. Não comer o amarelo do ovo cozido.

Porque, quando você vai brigar, vai escurecer sua visão;

KANHGÁG KAJRÓ

Gĩr mǎn kar kron fě

Ũn tátá fag vỹ fag tỹ gĩr mǎn kar vǎnhkagta kron tĩ.
Hǎ ra fi tỹ nén ũ han kamě nĩn kỹ fi tóg vǎnhkagta tỹ ka
kupri ke mũ ǎn kron mũ.

Fi tỹ gĩr mǎn kri kurǎ tēgtũ tá krỹg mỹr fi tỹ tĩj mũ
ser, vǎnhkagta ǎn kron kar. Pi fi kaga tĩj mũ ser. Jatun mỹ
fi tỹ nén ũ hyn han tĩj mũ ser.

Fi krǎ mỹ fi tỹ vǎjǎn han mũ ser, pénhky kugpe kar
prun ti. Mỹr kanhgág fag pi fag tỹ gĩr mǎn kar re ra tĩg
mũ. Pi goj kusa vóg mũ gé. Mỹr gufǎ fag tỹ nén ũ han mỹ
ǎ tỹ kurǎ tỹ 60 han mũ ke tĩ. Kar ĩn kuty kǎkǎ nĩ kỹ ǎ
vǎnhkagta kron nĩ ke tĩ

Hǎ ra ag kejēn vǎnhkagta tag kinhgrǎg mũ gé.

Ky fag tỹ gĩr mǎn kar fynhpor kron tĩ gé, ti kuka nénh
kỹ. Kar pětór jěre ke gé kar kókaj jěre ke gé.

Gĩr mǎn kar vǎnhkygtag

Kanhgág fi vỹ gĩr mǎn kar
vǎnh kĩrĩr há han ge nĩ. Nǎn
kǎmĩ vǎnhkagta kron ge fi ta nĩ.
Ag jyjy hǎ vỹ: Fēgufĩ mré
pěkĩnh ke mũ, gĩr nĩgja fugfóm

tũ nĩjé. Fěgufĩ mré pěkĩj fár nignénh ěg ta tĩ kukrũ ki, kar ěg tỹ óra kar ki kron tĩ.

Kanhgág fi vỹ gĩr mǎn kar vǎjǎn tǎgy koj ke tũ nĩ. Hǎ ky fi vǎjǎn vỹ tỹ pisé nĩj mũ, gǎr tótón kỹ krėj ki tynyn ja ěn tĩ. Kar pisé fy nej nĩj mũ. Kar nén ũ nĩ pi tũ kej mũ gé. Hǎ ra āg tỹ ākrénh kỹ tǎnh fǎ nĩ ke tũ mỹr ěg tỹ garĩnh jǎ'ỹn tĩ ti nĩ ke gé. Sun kỹ ěg tỹ ko kej mũ ha mẽ, hǎ ra pin kỹ sa tỹ tutĩn kỹ.

Kurǎ tỹ 5 ke tũ mỹr kurǎ tỹ 10 ke ki fi tỹ vǎnhkagta tag ũ génh mũ gé ser, nén ũ tǎgy kojé kar rěgró ti ke gé. Kětēn mré kětátónh fár nej kron ja fi ta mũ ser.

Mỹr vǎnhkagta tag pi fi nógrón mũ. Jǎvo fi ta vǎjǎn tǎgy kon kỹ, vǎnhkagta kron tũ ra, kỹ fi tỹ nugror nĩnh mũ, ke tũ nĩ kỹ tỹ fi jǎgfa han mũ gé.

Gĩr nĩgja kygtǎg

Gĩr nĩg ja kygtǎg há han jé ěg tóg ěg vǎnhkagta pě han tĩ. Ān jyjy hǎ hǎ nỹ: pětór mré nár kar sónh tǎnh ke mũ.

Pětór járe nénh ja ěg ta mũ, sónh tǎnh fěj mré kar nár pǎn rygryg ky ke gé.

Kỹ āg tỹ kron tĩj mũ ser, ti tỹ gĩr nĩgja tỹ há ken jé. Mỹr gĩr nĩg ja tỹ krój nĩj mũ ha mẽ ũn tětá fi tỹ gĩr mǎn kar.

Kar tỹ jagy há nĩ gé gĩr nĩg ja tỹ prunh kej ke ti. Hǎ kỹ ěg tóg jag mỹ vǎnh kǎmĩ vǎnhkagta kronkron nĩ ke mũ, pětór mré sónh tǎnh kar nár mré.

Gĩr tyj tãg

Gĩr ũ vỹ kejẽn ti tỹj mỹr tyj kónãn tĩ.

Mỹr tỹ ti tyj kỹ goj ăn ge kãkã nĩ kỹ tyj mũ ha mẽ, ti tyj há han jé.

Hãr kejẽn ti kome ăn vỹ ti nĩjã ra rã tĩ, ke tũ nĩ ky ti jãnkỹ ra ke gé, kỹ tỹ ser ti mỹ vãnkhaga nĩm tĩ.

Hã kỹ kanhgág fi tỹ amrofo jãre nẻnh sĩ han kar asukri pĩr tỹ kivãm kỹ gĩr sĩ jãnkãfãg ke mũ. Kujé ki fi tỹ gĩr sĩ jãnkãfãg mũ.

Kỹ vãnkhagta tag vỹ ser gĩr kãmĩ jãnhkrĩg mũ, ti jãnger fã mũ hã ha mẽ.

Gĩr jã to vẻnhkagta

Gĩr tỹ kejãn jẻgfa tánh han tĩ ẻn kã ti jẻ tỹ kãmpa sỏr vẻ ser.

Kỹ ti kagta hã vỹ tỹ ty fẻj tigtẻj ẻn nin grỹ ẻn nỹtĩ. Ti jã tugrĩn ti jẻgfa han ken kỹ ti mỹ nẻnh kỹ ti jẻnkãfãg nĩ. Ke tũ mỹr ti mỹ ti nin fim nĩ gé. Ti tỹ prãg prãg ke tỹ vĩn mỹr tỹ há kej mũ gé.

Jãvo gĩr ũ pi jẻgfa tĩ gé, ti jã to. Kỹ gĩr jã kãpa há han ti kagta ha vỹ tỹ ty fẻj tigtẻj nĩ. Gengiva vã, fỏg tỹ ti jyjy tỏ ti.

Gĩr jãn ve

Gĩr jãn ve ki ẻg tỹ mỹ ẻg gỏro ven vén tĩ. Ti tỹ vãhã nẻn ũ koj ken kỹ ẻg tỹ ẻg gỏro tỹ mỹ nĩm vén tĩ. Tĩ tỹ nẻn ũ kỏrẻg ko há jẻ jẻ. Kỹ tỹ vẻjẻn kar ẻn ko há jẻj mũ. Ha mẽ: Fuva, kumĩ, pisẻ, ẻmĩ sa, kar ẻg tynyr grã ti. Gĩr jãn hã vẻ

vỹsỹ. Gĩr pi ti tỹ tag ko jăn kỹ kyjo jěj mũ. Mỹr vějễn tag vỹ ki vitamina nỹti. Gĩr pi mỹrér, kyvénh tũ jěj mũ. Vějễn tag pi tũ kej mũ, mỹr vějễn tag vỹ tỹ ẽg jễn pẽ nỹtĩ. Vế sóg ki ẽg tỹ han mũ, ti tỹ tũ ken kỹ. Mỹr pi kaja nỹtĩ.

Gĩr tyj tỹ mrãnh ke jé

Ếg tỹ gĩr mẫn ge tá krỹg kỹ ẽg tỹ ser kafėj jakrĩkrĩ, kuka jynh pugpó, fej kusũg ẽn rynh ranh kỹ, goj rỹ tỹ ki gónh kỹ ryjgy ra kron kron ke tĩ, gĩr mẫn ge tỹ ẽg to mrãnh mrãnh nĩ ẫn kã. Ếg tỹ kron kỹ tỹ kanhmar tyj mũ ser. Hãra ẫn to vẽnhkagta tỹ, tỹ nétuj mág fėj mré tynyn kỹ tỹ vẽnhkypég, kej mũ kar goj tỹ ó ke ja ki kron kron kem nĩ, vẽnhkagta tag tỹ. Ầ tỹ kysã tỹ 6 ki rã kỹ, hã ki ẫ ta kysã tỹ 9 tá krỹg mũ, ti kurã tá kryg kỹ rỹjgy han kỹ tỹ vẫnhrem nĩ, kar kópa fór kron nĩ gé rỹjgy han kỹ.

Ầ tỹ mẫn gen vễ ser.

Gĩr nũgnin ky

Gĩr tyj kỹ ti nũgnin vỹ kurã tẽgtũ ke tũ mỹr kurã tỹ 5 kar 8 ke ki, kỹ ẽg tỹ krygmẽ ke tũ mỹr jóhó fėj tỹ ẽg nẽn ừ tãg tỹ tu tĩn kỹ to sãg tĩ, ti kaga tũ nĩ jé. To sa kar kur tỹ kri pãg nĩ, kỹ tỹ rỹ nĩj mũ kỹn pi vẽnhkaga kãgmĩj mũ.

Jo gĩr sĩ kykryn kỹ kẽgtỹprẽ nẻnh kỹ tỹ kypem nĩ. Kar tỹ ti jẻke prój tỹ tũg ke tĩ gé. Vỹsỹ gĩr prój kỹ ti kagtan hã vễ gé.

Gĩr kyjo kěnhvy

Gĩr ũ tóg kejăn kyjo jěgtĩ.

Tu ag tóg mĩgva ke tĩ, hã kỹ ěg tỹ nẽn sĩ kãmĩ gatu kyjer ěn fėj tỹ 9 ke măn kỹ nẻnh mũ gĩr ăn mỹ. Kỹ ă tỹ nẻnh măn kỹ văhă ũ tỹ 8 ke nẻnh nĩ, kar nẻnh măn kỹ ũ tỹ 7 nẻnh nĩ gé, hã ki ă tóg ti fėj pir nẻnh tá jun mũ, kar ũ tỹ 9 ke tá kătĩn măn nĩ gé, hã ri kem nĩ gé. Hã ki gĩr ăn vỹ há kej mũ.

Gĩr ra nĩgvănh han jé

Ěg tỹ gĩr ra nĩgvănh han jé ěg tỹ suj văso tỹ 4 ă tá ti tỹ răm ke kỹ nẻnh kỹ kron mũ ă tỹ gĩr măn tăg ăn kă kar ă tỹ ă kaga vég tĩ ăn kă. Hã ra kron mág tũg nĩ, ke tũ mỹr ă tỹ kăgăg kej mũ kỹ ă tỹ ag ri ke nĩj mũ ke fag ta tĩ. Kar ũ hã vỹ tỹ kóvéjo tỹ ka kăgmĩ kỹ sa ăn nĩ, ti tỹ ka kăgmĩ ja ă tỹ 9 ke nẻnh kỹ kron nĩ. Ěn ki ă tỹ gĩr jăvyn vănh han mũ. Kar ũ hã vỹ tỹ kyrěr mré kręg nĩ gé; nẻnh kỹ kron nĩ kron mág nĩ: ă tỹ e ke mỹr ă tỹ kósin măn tũ nĩj mũ ser.

Gĩr mǎn ke kǵ vǐnhkagta

Ǻ tǵ gĩr mǎn ke kǎ krǵg kǵ Ǻ tǵ mug ta rǎm ke kǵ goj rǵ ki fón mǔ, kópa ki fǎg kǵ kronkron kej mǔ, ǎn ki tǵ kǎnhmar tyj mǔ ser.

Jǎvo hǎ re mǔn gĩr nũgnin tǵ fi kǎtǎ krǵg kej mǔ ǔn kagta hǎ vǵ tǵ kasor vǐnhkagta nĩ. Ǻn mǎn kǵ goj rǵ tǵ ki gónh nĩ gé. Kǵ kron nĩ. Gĩr nũgnin tǵ tá nĩ ǎn tǵ hǎ kǎ prunh kej mǔ.

Gĩr pafa kamǎg jé vǐnhkagta

Ǽg tǵ gĩr pafa kamǎg kǵ Ǽg tǵ kǐmu fa kén kǵ ti pafa sór kǵ ti mǵ ju Ǽg nũgje tu tǐn tĩ. Ǽn ki ti tǵ prǎg mǵr tóg fǎjgy tǐn kǵ ti pi praj mǔ, ǔn ki tǵ kar pra tũg mǔ ser. Kǵ vǐnhkagta tag vǵ ti jónjón rem mǔ gé. Ǽn ki ti pi kagaj mǔ ser.

Hǎ ra ti pafa kamǎg kar gĩr ǔn tǵ gĩr ũ pafa ve kamǎg nĩ, ke tũ mǵr jónjón tǵ kron mǎn sór mǔ. Gĩr ǎn tén ja ta mǔ ser. Ti tǵ kron sór kǵ.

Gĩr krój kǎme

Gĩr tǵ kejǔn krónh ke jǔn kǵ, Ǽg tǵ ti mǵ gǔr tǵ kajika han mǔ. Kar Ǽg tǵ ser kajika grǔn kǵ, ti mǵ ti kume nĩm mǔ. Kǵ ǔn vǵ gĩr ǔn tǎn mǔ. Hǎra gĩr mǵ regró kome hǎ nĩm nĩ ser. Kǵ tǵ há tǵvĩ nĩ Ǽg tǵ gǎr krǎn ti. Ǽg tǵ kar tǵ kajika han jé ser. Ha mǐ: kǵ Ǽg pi gĩr krój ǔn mǵ rǐgró nĩm mǔ. Ke tũ mǵr tǵ gĩr ǔn kókén mǔ ser. Kǵ hǎ vǐ ser, isǵ gĩr krój kǎmén tĩ.

Gĩr tyj kar ěg jẽn há nĩj ke to vẽnhkagta kãme

Ha mẽ: Ěg tỹ gĩr mãn kar, vẽnjẽn kar pi fag ki há nỹgti. Hã kỹ ěg tỹ gĩr mãn kar, ěg tỹ vẽnhkagta kron ge ěn kãki ãg tỹ kětẽn fár ěn tỹ kãki vãm kỹ nẻj mũ. Kar ěg tỹ vẽnhkagta ěn nej kron mũ ser. Ěn ki ěg tỹ vẽnjẽn kar koj ke nĩ ser.

Kỹ hã vẻ ser, isỹ ěg tỹ gĩr tynh kar kron ge to vẻme tĩ.

Gĩr jẻ kãpa há han ge to vẽnhkagta kãme

Ha mẽ: Gĩr jẻ kãpa kỹ tỹ, ti prẻnhprẻnh han tĩ gẻ. Ěn ki tỹ ěg tỹ hã rej ke tũ ke tĩ. Hã kỹ ěg tỹ goj mũ ty jẻre kununh tĩ tĩ, ěg tỹ gĩr sĩ mỹ fi jẻ. Ěn ki tỹ Ty jẻre ěn kyprẻg nẻj mũ ser. Ěn ki gĩr pi prẻnprẻj mũ ser. Vẻ kẻ gĩr jẻ tỹ kãpa há han mũ ser.

Kỹ hã vẻ ser, isỹ gĩr je kãpa há han ge to vẻmẻn ti.

Gĩr tyj ke kỹ, kurẻ jygrẻn ge tũ kãme

Ủn tátá fi tỹ, kysẻ tỹ 9 ke jygrẻn kỹ fi kỏsin mãn ke tũ vẽnhkagta tỏj ke vẻ, ke fi tỹ mũ, kagfej kỏfa fi. Hã kỹ ủn tátá fi tỹ, fi kỏsin mãn ge tu rỏ ěn kã fi tỹ vẽnhkagta tỹ: Krygmẻ mág fẻj, kỏkỏj jen fẻj kar nẻn tuj mág fẻj, tỹ vẻnhkupej kenĩ, jagnẻ mrẻ vin kỹ.

Hãra ủn tátá ěn fi tỹ ser tỹ vẻnhkupẻg kej mũ, goj vẻr sa ěn ki. Ěn ki fi tỹ gĩr mãn ge kurẻ tá kryg kỹ, fi kỏsin mãn tỹ mrẻnh kej mũ ser ěn ki. Kỹ tỹ há tỹvẻ ja nẻ kafẻj tẻgtũ tag fẻj tỹ jagnẻ mrẻ vin kỹ tỹ vẻnhkupe ti. Kỹ isỹ ãjag mỹ vẻnh kãmĩ vẻnhkagta kãmẻn rỏn hã vẻ ser.

Gĩr tỹ, tar jěj ke, ti mur kỹ

Ha mẽ: Vāsỹ ẽg sĩ fag tỹ gĩr mǎn tũg ki, fag tỹ fag jẽn pẽ hã ko mũ ja nĩgtĩ. Hã kỹ fag tỹ, fag kósin mǎn kỹ tỹ tar jěj ke mũ ser. Pi krój jěj mũ, gĩr sĩ mur ja ẽn ti. Mỹr ti mỹnh fi tỹ: “Kumĩ, pisé, kajika, rěgró kar nẽn ga ag hã ko mũ nĩ ke mỹnỹ”.

Jãvo uri gĩr ag mỹnh fag tỹ, fóg ag jẽn hã ko mũ nĩ ke mũ. Hã kỹ gĩr kāsir ag tỹ ũri kaga mé nỹtĩ. Kỹ hãra, ẽg tỹ vāsỹ vějẽn ko tĩ ẽn tuvãj ke tũ nỹtĩ. Kar fag pi fag nugror ẽn kã nẽn ũ grẽ ko tỹvĩn ge nỹtĩ gé. Ke tũ mỹr fag kósin tỹ kyjo jěj mũ. Vé fag tỹ vějẽn hã koj ha nỹtĩ. Ẽn ki gĩr sĩ tyj mỹr tỹ tar há jěj mũ.

Kỹ hã vẽ ser, isỹ gĩr tỹ tar jěj ke, kãmén ti.

KANHGÁG VĚJĚN

Ěgtóm kãme

Ěgto vỹ tỹ nén ũ há nỹgtĩ, ũn jě há mỹ.

Vỹsỹ ěg tỹ ěgtom kamã nỹtĩgtĩ.

Kusãgki ěg tỹ kapãn han kỹ gãr kanã há jagrike ăn tóm tĩ. Ěg jagtóm jé ěg tỹ kapãn tỹ pi ki, mrãj kure kỹ gãr tỹ ki vin kỹ vógvóg ke tĩ, ti grã há han kỹ tỹ tómótóm ke tĩ. Ti tỹ kyrãg kyrãg ken kỹ ěg tỹ ěg nĩgé ki nũnh kỹ tỹ pũg ke tĩ. Kajã kỹ ěg tỹ tỹ tuj ke kỹ róg tĩ ser. Kar ěg tỹ jã há nĩn kỹ ěg tỹ ěgto tỹ gĩr sĩ nũgajẽg tĩ gé, gĩr jãn hã vẽ gé. Nũgajẽ vỹ tỹ ěg tỹ gĩr mỹ nén ũ kajã kỹ, tỹ tuj ke kỹ gĩr jãnkãrãg nĩ, ti tỹ ko jé ser. Ěgto vỹ tỹ vãjãn nĩ, ko kar ag tỹ ãpỹnh mũ tĩ, pi kãnhmar ěg kókĩr ke tĩ mỹr ti tỹ ko há nĩn kỹ ěg tỹ kri goj kron tĩ.

Ěgto kãme hã vẽ.

Ěmro han kãme

Ěg tỹ ěmro han jé ěg vỹ gãr grãnh kỹ krėj ki vin kỹ sãm tĩ. Tỹ tynyr ke sĩ mỹ pri tỹ kãj jagfẻnh kỹ ki fãg kỹ kar kri jagfẻnh nĩ gé, pãkrẻnh vẽ ser. Goj tá fẻg nĩ, ti nig ja tá.

Gãr sãm kỹ nĩ tag tỹ goj kã há tá fẻg kỹ kurã tỹ 8 han mũ gé. Kurã tag tá krẻg kỹ ěg vỹ kupej mũ ser. Ěg tỹ tynyn mũ jãvo ũ fi vỹ gren nognor kãsir ki grej mũ. To ěg tỹ gren fĩnũ ke tĩ, kỹ ti tynyr, tuj ăn tỹ paj mũ ser ěg mỹnh fag mỹ tỹ miju han mũ ser.

Fag tỹ ki miju han fã vỹ tỹ rata nỹgnĩ, pĩ kri fi kỹ fag tỹ ẽg tynyr ẽn tỹ kri vin kỹ mĩ tĩntĩn kej mũ, gãr fár tỹ fag tỹ fỹgfỹg ke tĩ, ti fun fur ẽn ti.

Ấn kã farĩnh ẽn fár tỹ vym kej mũ. Kỹ fag tỹ ser vẽnh kri tỹ kam vẽnh kri tỹ kam kej mũ ser, ần ki farĩnh fár vẽn ser, miju hã vẽn ser. Ẽmro tag tynyr pãgónh kỹ ẽg tỹ mrãj ki grãg tĩ gé, kó há tỹvĩ ta tĩgtĩ, rágró to, nén ỹ nĩ to ke gé. Kar tỹ ge ra kuri tũ ra ko há nỹgnĩ gé. Ẽmro fy nénh kỹ ẽg tỹ ko tĩ gé. Rãgró mré miju fy vỹ nénh kỹ ko há nỹgnĩ.

Miju ần kar kỹ fag vỹ kễj gỹnh ki fãg tĩ, fag tỹ kar koj ke fẽ vẽn.

Gãr tỹ nén ỹ han kãme

Gãr tỹ ẽg tỹ ẽkór han tĩ.

Ẽg tỹ ẽkór han jé ẽg gar grãnh tĩ. Kar ẽg tỹ kãj jagfénh kỹ gãr tỹ ki fãg kỹ pri tỹ pãkrĩnh kỹ goj kã há tá fãg kỹ kurã tỹ 12 ke han tĩ. Ấn kar ẽg tỹ kupe kỹ va kãtĩ tĩ ỉn ra, gãr ẽn tỹ tãnãj nĩj mũ. Ma kãtĩ kỹ ẽg tỹ kréj ki vin kỹ tynyn mũ, ti tỹ tuj ken kỹ ẽg tỹ grãg tĩ ẽg tỹ fuva to koj ken vẽn ser. Tóm ẽg tỹ tĩ gé pĩ ki. Kapãn han ẽg tỹ tĩ vãn tỹ, ke tũ mỹr krẽ tỹ ke gé. Tóm kỹ tỹ ko há nỹg nĩ gé. Ẽkór ke mũ vỹ kókré nĩ mẽ nĩgtĩ. Hã ran pi kórég nĩ. Mỹr ẽg jẽn vẽn.

Ka kanē

Vỹsỹ ag tỹ ka kanē ko mũg tĩn kã ag tỹ tu tãmprỹ há nỹtĩ.

Ag tỹ ka kanē ko tĩ vỹ tỹ jymi, pẽnva, kókũ, nérjór, tãnh, kanē sá kukrej ja nỹtĩg tĩ. Kỹ ag tỹ ag krã sán sán jafã nĩgnĩ gé. Ag tỹ ka kanã to tãmprỹ há nỹtĩ jé. Vẽnhkagta hã tóg tỹ mrur tỹ gatu nĩgru ve nĩ, ẽn tỹ ag tóg gĩr pãn nug sán tĩ, kar ti nĩgé fėj nĩgé nug ke gé. Kỹn pĩ ti tãmprỹ mỹr kutãj mũ. Ti kutãj ke mũra tỹ ka kigrã kej mũ.

Kyfe han kãme

Kyfe vỹ tỹ ẽg mỹ tỹ nén ù há nĩ ja nĩgtĩ. Ẽg tỹ kyfe han jẽ ẽg tỹ gãr kanã funfór tỹ kajika han kỹ nénh kỹ ti tỹ grã há sĩ ke kỹ ã prã fãg kỹ ti kusãg kỹ kajãg tĩ. Kajãg kỹ ẽg tỹ ti kume ẽn ki fón ki fón ke tĩ.

Ti kar kỹ fag tỹ kynh mỹ sãg tĩ. Rãkãnh kỹ fag tỹ kyfe han tĩ. Ti tỹ tỹ vaj kỹ kusãg ki ko há nĩ jé, grãjgy nĩ jé. Kusãg ki ko jafã pẽ vẽ. Mỹr vỹ sỹ kanhgág fag mỹ fag kafé hã vẽ. Mỹr tỹ, tỹ vaj kỹ kron grējgy nĩgtĩ, ti kajẽg sĩ han kỹ.

Kar gĩr sĩ ti pafa kamẽg kỹ fag tỹ ti jo fẽg han tĩ gé. Kỹ fag tỹ ti tỹ kuty tá fỹ kỹ ti mỹ fẽg tĩ, kỹ tỹ kron kar nũr mãn tĩ gé.

Hã vẽ sỹ kyfe han kãme ti.

Pisé han kãme

Ëg tỹ pisé han jé ãg tỹ
gãr kanẽ jagrike ên grãnh kỹ
tótón tĩ. Ëg tỹ gãr tótón gen
kỹ ãg tỹ pĩ gru há kri kukru
nĩm kỹ mrãj jẽnhkri kupri ăn
tỹ kukru ki vãm kỹ gãr grãnh
tỹ ki vãm kỹ vógvóg kem nĩ,
ti togto jagrike han jé. Ti tỹ
kyrãg jag ri ke han jé. Ti

kar tỹ kyrãg há ke kỹ térem nĩ ser, kỹ gren ki tỹ jóm ke kỹ
tỹ ragrag kem nĩ, mrãj ăn pakãn jé. Kar kréj ki vãm kỹ
tỹnyn nĩ ser. Tỹ tynyr ke han tĩg nĩ, kỹ tóg ko kanér tĩj mũ.
Pisé vỹ tỹ nén ã kar to ko há nĩgtĩ ha mẽ.

Pisé tỹ tynyr ke kỹ ãg tỹ kréj hã ki kanhgrég tĩ, ti fy
pa jé. Ti fy ăn génh kỹ ãg tỹ vin han tĩ, ãg tỹ kar nénh jé.
Rêgró tu tỹ ko há nỹgtĩ. Kar ãg tỹ tỹvĩn ko tĩ gé.

Gãr rynrar

Gãr han kỹ ãg vóvó fag vỹ ãg mỹ tỹ ẽmĩ han tĩ. Rata
nugnón kỹ fag tỹ ki gãr rynran tĩ, kỹ fag tỹ ti kajãg sĩ han
kỹ pĩ ki grãg tĩ fag tỹ ko jé. Hã ra ti han ve ki vóvó fag vỹ
gãr mo kypũn tĩ, kar fag tỹ sun tĩ gé, kafãn kỹ. Hã ra fag
pi gĩr mỹ mranh ra ke tĩ gé. To fag tỹ ko vãnẽ vẽ ke tĩ. Ke
tũ mỹr ã tỹ mrãj mũ ke fag ta tĩ.

Hãra ke jẽn gãr kanẽ vỹ tar sĩ ke tĩ ser, kỹ fag tỹ ser
ẽn kygfãn kỹ raru ki rynran tĩ ser. Fag tỹ, tỹ nén ã tu kojé.
Ti si fag vỹ gãr rynrãr grã ên ko vén tĩ gé, tag vỹ tỹ fag
vẽkre nĩgtĩ gé. Kar gĩr tỹ ko jé fag tỹ ti mỹ ti kre tỹ sòn
sòn ke tĩ, ti tỹ kar tĩg kỹ ron vãnẽ nĩ jé, kuvar há ra tĩ kỹ.

Ag tỹ ã pětām tu nĩ jé, ã tỹ kejẽn ag prũ péju kỹ tĩ mỹr ke fag ta tĩ ẽg sĩ fag.

Gār ryrnrār grāg kar fag tỹ tỹ régró kórām tĩ gé.

Vỹsỹ kanhgág fag jãn

Vỹsỹ ẽg tỹ nén ũ nĩ ko tĩ.

Fag tỹ nén ko ti hã vỹ tỹ kanĩgrāg, kofār, kanhgrén, gróngrón, voga, fẽnju, fẽfẽn, hinh, kẽme, ójor, se, nhorkókré, fógín, vẽn hãmĩ kasĩn, sor, ninsu, Jẽsĩ ag ke gé.

Ag tỹ nén tag ko mũ ra ag pi kagaga mũ ja nĩgnĩ. Mỹr tag kar tỹ, tỹ vẽnhkagta ja nỹtĩg tĩ.

Ha mẽ nhorkókre ko fag ta tĩ gé, hã ra vẽnhkagta fi vẽ gé. Ẽg tỹ fi nĩ ko kỹ ũn tátá fi tỹ fi krẽ măn há nĩj mũ, ke tũ mỹr fi tỹ fi krẽ né tỹ fi gró sán kar kron mũ gé.

Ẽn ki ũ tátá fi tỹ fi krẽ măn há nĩj mũ.

Joaquina fi tỹ gĩr măn há han ge kãmẽ

Kỹ fi tỹ kejẽn gĩr ũ tỹ kãtĩg vãn h han tĩ, ke mũ. Ẽn ki tỹ jagá há nỹgtĩ, ẽn tỹ kãn hmar gĩr măn vãn h han ti, ke fi tỹ mũ. Kỹ ẽg tỹ: ẽn ki nén tuj mág jẽre nẻnh kỹ kron mũ ser, ke fi tỹ mũ. Ẽn ki tỹ kãn hmar prunh kej mũ gĩr sĩ ti, ke fi tỹ mũ, ẽg mỹ. Hã kỹ tỹ há tỹvĩ nỹgtĩ nẻn tuj mág jẽre ke fi tỹ mũ ser: fi nugror nĩ ki kysẽ tỹ seis kĩ tĩg kỹ, fi tỹ nẻn tuj mág jẽre ki gónh kỹ kron mũ. Kar fi tỹ, fi tỹ măn ge kysẽ tá kryg kỹ fi tỹ goj tỹ voj gy tá jẽ kỹ kron, kron kej mũ, nẻn tuj mág jẽre ti, goj tá. Kỹ hã vẽ gé ser isỹ ẫjag mỹ gĩr tỹ kãn hmar prunh kej fã tó ke fi tỹ mũ.

Kỹ há vẽ ser, isỹ gĩr măn há kãmẻn ti.

Ēg'jēgá han kāme

Ēg tỹ ēg'jēgá han jé ēg tỹ gār kanā kórég nýtĩ grānh
kỹ nénh tĩ. Gār kanā kórég ěn nénh ēg ta tĩ, ti tỹ kānhmar
grā jé. Kar ti grā tỹ jagnē ri ke han tĩ gé. Ēg'jēgá vỹ tỹ ēg
mỹ tỹ vējēn há nĩ. Ti tãnj há han kỹ tóg námnam ke tĩ, ēg
tỹ ko kỹ. Jo kófa fag tỹ jē tũ nýtĩn kỹ tỹ ti tynyr ko tĩ. Hã
kỹ ēg tỹ fag mỹ krėj ki vin kỹ tynyn kỹ nĩm tĩ fag tỹ ko jé.
Ném ũ nĩ tu tỹ ko há nĩgtĩ gé.

Vānh kāmĩ vānhkagta tovānh tũg nĩ

Ēg tỹ, ēg kanhgág jyjy han jé ēg tỹ ēg vovo tỹ kamē
tỹ ēg jyjy han tĩ ser, ēg tỹ, tỹ kamē nĩn kỹ.

Inh panh tỹ, inh mỹ isỹ nугrор ke vég tũ nĩ jé vānh
kamĩ vēnhkagta vinven tĩ. Kỹ inh pi isỹ gĩr tỹ nугrор ken
kỹ inh nугrор pi ve há nĩgtĩ. Hãra inh pi uri ti kygta génh
tĩg mũ ser. Kar inh pi ti jyjy jāmēg mũ gē ser.

Isỹ inh kósin măn kỹ sỹ ragro tỹ ti nũgnin kym tĩ, pĩ
jānhkó kri fig kỹ tỹ tỹ tag ke ti. Ti tỹ kyvénh tũ nĩn jé ēg tỹ
gĩr nũgnin tỹ ti pēn to kāmун vén tĩ, kỹn pi kyvénh tĩ. Gĩr
nũgnin kym kar ēg tỹ ĩn péno kã nĩm tĩ. Grē, jóhó,
kētātónh tĩ jēre nénh kỹ ēg kron tĩ. Vējēn kar tỹ ēg tỹ hē re
tũ nĩ jé.

Pisé ko tu sỹ mog, kar isỹ ēg vējēn pē hē ko tĩ gé
vēvē, isỹ inh kósin măn kar kỹ. Kỹ ēg krē ag pi kaga mág
ja nýtĩ mỹr āg tỹ ēgto, pisé, ēgoro, pisé fy nénh, kỹ ko tĩ.
Kar ēg tỹ kósin măn kar ēg pi porko karnē, rēgro koj ke nĩ
kānhmar. Hãra uri ũ fag tỹ fóg tá kósin măn tĩ tĩ. Tó fag
tỹ ser vējén kar ko tĩ. Hã kỹ fag tỹ ũri kaga nýtĩ fag tỹ
hospital tá fag kósin măn tĩ, ke mũn kỹ. Ēg tỹ ēg kósin
măn kỹ ēg pisé hã ko tĩ, kujá ag hã tỹ ũn nугrор ěn fag
kinhrāg tĩ, fag tumĩ kỹ. Kujá ěn vỹ ser inh mỹ ã nhin kuka

*tu tỹ sa nĩ ha ke tĩ. Ēg kósin tỹ kónēg ra ēg tỹ ti jāvyn kỹ,
ti kēke sĩ ēn vỹ prénhpréj mũ ser. Ka tỹ ti kujá ti ēg mỹ.
Kujá tỹ ēg kaga rĩnrĩr vég tĩ gé.*

Góg tỹ vānhkagta han kāme

*Ēg pi gĩr mỹ vējēn tar nĩm tĩ. Ti tỹ jāgfa nĩn kỹ.
Kamē mré kajru krē ag tỹ jagnē mré vēnhkagta hyn han ke
tũ vāmén kỹ, kar han mũ gé ser.*

*Cancarsa jēre nénh kỹ ēg tỹ kren mũ. Hāra ēg pi ti
rỹ kron mũ. Ēn vỹ ēg jánh kaga to ke vē. Kāpó fygjo jēre
nénh kỹ ēg tỹ kron mũ ēg jónjón tũ. Ti féj hā tỹ ēg tỹ gĩr
rem mũ gé. Kar ēg tỹ monh nĩka pũn kỹ ki gónh kỹ gĩr mỹ
fēg mũ ser, gĩr jónjón ēn tu. Ēg pi gĩr sĩ mỹ nég ũ nej ke
nỹ tĩ. Ke tũ mỹr tỹ gĩr tỹ hēn ri kej mũ jónjón ti.
Salsaparilha, pēkij ēn vỹ ēg cāncer ki há nĩ ēg jánh kaga
ki ke gé.*

Joaquina fi tỹ vānhkagta han kāme

*Nén tuj kron sa ti, ēg gĩr sĩ tỹ prunh ke há han jé.
Kar inh kósin vỹ ha jēj mũ gé. Kētēn kron sỹ ti, isỹ gĩr
mān kar kỹ. Ēn kỹ isỹ vējēn kar ko ha nĩ jé ser. Kar isỹ ny
kron mũ gé. Goj kusa ki ēg tỹ han tĩ, ny tĩ. Nĩ kỹ isỹ inh
kósin mǎgtĩ. Gĩr kre tu ēg tỹ kāmun kỹ kym tĩ vān jujar tỹ,
gĩr nũgnin ti. Gĩr nũgnin krān ēg tỹ tĩ. Gĩr nũgnin kyn kar
ēg ta ēg ĩn kākā nĩm tĩ.*

*Krygmē féj tỹ ēg ti nũgnin tu sǎg tĩ. Tĩ nũgnin kagan
kỹ. Mỹsỹnĩnhỹ nénh kỹ ēg tỹ kron tĩ, ti tỹ ki goj gy nĩn jé,
ēg nũgje ti. Gĩr prénhpréj kỹ ēg tỹ ti mỹ mrūr ger nénh kỹ*

*mỹ fěg tĩ. Gĩr nug kaga kỹ ẽg tỹ tomĩg tĩ. Tỹ ti jónjón tu
nĩn kỹ. Gĩr Nug kaga kỹ ẽg tỹ ti mỹ kaféj nénh tĩ. Hãra isỹ
jarin mỹ Deus ki ẽkrẽg tĩ, isỹ kaféj nénh kỹ gĩr mỹ fěg jé
kar. Vějẽn tỹ ẽg tỹ gĩr ag hã mỹ nĩm vén tĩ. Ẽn ki gĩr tỹ tar
jẽ ki mog há han mũ.*

*Mrũr ger cancarosa, ka kapri nénh kỹ ẽg tỹ kron tĩ,
ẽg gĩr nĩg ja kagan kỹ.*

VĚNHKAGTA

Syu

Syu vỹ tỹ ka mág jẽ kar tỹ rãr tỹvĩ jẽ. Nãn kãkã tỹ jãg tĩ. Syu fãr vỹ ãg kaga kar ki há nĩ. Kejẽn ãg rỹj ja si kaga kỹ ãg Syu fãr nẻnh ky kron tĩ. Syu vỹ ãg kãmĩ kaga kar ki há nĩ.

Syu vỹ vãnhkaga ùn ki há nĩ gé, hã ra vãnhkagta fãr ù jãgja kỹ.

Ti tỹ ãg kãmĩ grãjgy tỹ tũ ke jẻ kanhgág ag tỹ kẻnhkóra fãr mrẻ Syu nẻnh kỹ kron tĩ. Vãnhkagta tag vỹ ãg kyvẻnh grãjgy tỹ tũ ke tĩ.

Hunh-kókrẻ vỹ tỹ ãg tahỏr jur kagta nĩ

Hunh-kókrẻ vỹ tỹ ãg nug kaga kygta nĩ. Vãnhkagta rỹ vẻ kar tỹ ãg nug tỹ ti nỹtĩg ja ki hã vịn mãn tĩ.

Kejẻn ù tỹhỏr tỹ jur mũ. Ắn ki ãg tỹ Hunh-kókrẻ fẻj nẻnh kỹ mỹ fãg tĩ.

Kỹ vãnh kamĩ vãnhkagta kri fim nĩ mỹr ãg vãnhkagta pã hã vã.

Ti si ag tỹ ãg mỹ vãnhkajró há tuvãn. Hã kỹ ãg tỹ ki han ge nĩ, ag tỹ ãg mỹ vãnhkagta tỏ jan

ki. Hãra, ù tỹ vãn hkagta kri fig ti, tỹ ti tỹ há kej ke kinhgra nĩ.

Hãra ã tỹ kri fig tũn kỹ, kar ã tỹ mỹ tỹ há kej mũ vỹ, ken kỹ pi há kej mũ vé ser, ti tỹ vanh kagta kron mỹr.

Kẽntar mré ójor-jãn vỹ tỹ vãn hkagta há nĩ

Kejẽn gĩr ù vỹ ti tyj mỹr krój tyj tĩ. Hã kỹ gĩr mỹnh fi vỹ kẽntar mré ójor-jãn nẻnh kỹ kron ke mũ. Ke tũ mỹr gĩr tỹ krój jẻj mũ.

Kỹ kẽntar mré ójor-jãn vỹ tỹ ti si fag mỹ vãn hkagta há ja nĩ, fag tỹ fag krẻ mẵn mỹr tỹ tar há jẻj mũ ser.

Jãvo fag tỹ tu vanh kagta ù kron tũ nẻn kỹ gĩr sĩ vỹ krój jẻj mũ.

Ti mog kỹ tỹ tar há jẻnh mũ ser, ti pi jãn jãr mũ, nẻn ù han sỏr kamẻ jã ja ta mũ.

Ke tũ mỹr tỹ ti tỹ nẻn ù han ge tũ tĩj mũ, mỹr ti tỹ ti krój tĩ nỹ ha mẽ.

Kỹ kẽtar mré ójor-jãn kãmej hã vẻ.

Vãn hkagta kã vãn hkypẻ, nẻn ù tỹ ãg ta hãn ri ke tũ nĩ jẻ

Kanhgág ag vỹ kafẻj, kar ka pã ù tỹ vãn h kógan tĩ.

Kafẻj tỹ ag tỹ vãn hkypẻg tĩ ag tỹ nẵn kãmĩ gẻnh fã ăn ti. Kafẻj ăn jyjy hã vỹ: krygmẻ-mág kar sỏnh tánh fẻj mrẻ. Tynyn kar ag tỹ goj tỹ ki mẵn kỹ kã vãn hkupẻg tĩ. Ag tỹ krunhkroj mũ tũ nĩ jẻ. Ti tỹ mẻn tẻr ja kar prũ ter ja mrẻ tĩ ke mỹr. Kanhgág ag tỹ nẻn ù kinhgra ja nỹtĩ.

Ti krã kar vỹ vanh kagta ăn tỹ vãn hkypẻg tĩ.

Mỹr vanh kagta tỹ vãn hkypẻ kỹ ẻg tóg rỹ kã tar nỹj mũ.

Mỹr tỹ rỹ kã hã tóg ag krãnh tĩ, ti tỹ ãg rã ha nén ter ja ke tũ nĩ kỹ prũ ter tĩn kỹ. Jãvo ãg tỹ tag han tũ nĩn kỹ ãg tỹ krój tĩj mũ, ke tũ nĩ kỹ ãg tỹ nũr tĩj mũ, ke tũ nĩ kỹ vãnkhaga sĩ tỹ ãg tén mũ.

Pránh tỹ ag tóg vãsake tĩ gé. Ka sĩ pũn kỹ ag tỹ pránh han tĩ. Kỹ ag tóg pránh ăn tỹ kur kivin kỹ tỹ tynnyr ke tĩ, ka tỹ kirãn kỹ. Kar ag tỹ goj tỹ ki mĩn sĩ han kỹ ti krã kógan tĩ, ti nũnẽ mĩ ag tỹ tĩgtĩn tĩ. Ag tỹ, ăn ge tỹ ag tỹ ag krã krãnh tũ nĩ ja ke vẽ.

Gĩr nũnẽ hã sãnsãn ag tỹ tĩ, sỏnh tánh pã pũr ẽn tỹ.

Manỹnỹ nũgnin tỹ vãnkhagta

Manỹnỹ fej hã vỹ tỹ ti mó junun ki kusũg ăn nĩ ke mũ, ti nũgnin tĩ.

Ăn vỹ vãnkhagta han há nĩ. Rag'ro sĩ tỹ ãg tỹ kryr kãsir han tĩ, manỹnỹ mó junun ti. Jãvo ã tỹ mỹg tỹ jãgja tỹ ti kẽmur pi kuju ke tỹ kukru ki mĩn mũ gé. Kar ã tỹ manỹnỹ kryr kãsir ăn tỹ jãgjaj mũ.

Ti tỹ ki vãnvór han ja ã ta mũ goj sĩ mré ti tỹ ser tuj ken kỹ vãnkhagta (xarope) hã ve ser. Kar ãg tỹ kukru térem tĩ ser. Kỹ ãg tỹ vãnkhagta (xarope) ăn tỹ nén ù ki fãg tĩ.

Vãnkhagta tag vỹ ag kuhur tỹ rémke tũg tĩ ăn ki há nĩ, ãg nhin kãtá kaga tigĩ ẽn ti. Ắ nhin kar ãg jãnger kórég han fã ăn tỹ tũ ke ja ta mũ. Mỹr ũn jãnger kórég tỹ nhin

*pãno ke tĩj mũ ha mẽ. Ti pi vãn hvó mág há nĩj mũ. Kar tỹ
jãnger kyky kamã tỹvĩ nĩj mũ gé ha mẽ.*

Kêtatênh

*Kêtatênh vỹ tỹ ka
mág jẽ. Nãn kãmĩ êg tỹ
vég tĩ, hã ra ka tag pi e
tĩ ha.*

*Ti kanã tỹ ronror há
nỹtĩ kar tỹ marér nỹtĩ.*

*Ti fár vỹ tỹ
vãnhkagta han há nĩ.*

*Kêtatênh vỹ êg jánh
kórég tỹ há ke tĩ, ag mỹ
kar fag mỹ.*

*Kêtatênh fár tỹ êg tỹ
kópu ki vin kar ki goj rỹ mĩn tĩ, kar êg tỹ tumã sĩ han tĩ.
Kar ser vãnhkagta tỹ kar kỹ jã ăn kã ã tỹ kron ge tĩj mũ, ti
tỹ ã tỹ há ke tu mã tũ. Kêtatênh tỹ vãnhkagta há tỹ fãnhgy
sĩ jã ja ta mũ vã, hã ra ta ã tỹ ha kej mũ hã ra.*

Ójor jẽn

Ójor jẽn vỹ tỹ vãnhkagta há nĩ êg fyj tu.

*Ójor jẽn vỹ ãg gynh to kórég han ge tũ nĩ, kar tỹ ãg
nĩ kórég nĩ ăn tỹ há ke tĩ gé, nén ã tỹ ag kym ja ti.*

*Kréj ki êg tỹ tynyn tĩ, êg tỹ nén ã tỹ ãg kym mág han
ja ăn tutĩn jé.*

*Jãvo nén ũ tỹ ěg hym sĩ han ja mĩ tĩn jé ěg tóg ójor
jẽn féj kykym kỹ kajãg kajãg ke kỹ tu sãg tĩ ěg jãra ki goj
hã mré.*

Fĩr kãme

Fĩr vỹ órén fã mĩ e tĩg nĩ kar goj rã ke gé.

Fĩr vỹ pãn kanér jẽ kar ti féj ti ke gé.

*Ka tag kanẽ vỹ sá nỹtĩ. Ka sĩ tag jãre vỹ ãg kãmĩ kaga
ki ha nĩ, ěg rỹnh to kórég ěn ti. Āg kãmĩ ãg rỹnhryj kaga
kỹ ãg tỹ ka tag jãre nénh tĩ ser. Kỹ ãg tỹ goj kron ěn ge tĩj
mũ ser kurã é ki ãg korpu jãnhkrig jé.*

*Mỹr ěg karnẽ tỹ rỹnh kỹ nĩn kỹ, ěg kyvénh pi tĩg há
han mũ ser. Hã kỹ ãg tỹ fĩr jãre nénh kỹ kron ge mũ, ãg
kyvénh tỹ ag kãki rỹnh kỹ nĩ an tỹ jãnhkri ken jé.*

Jẽnjóg

*Jẽnjóg vỹ tỹ ka mág jẽ. Ti pãn vỹ kupri sĩ jẽ kar tỹ
kanér jẽ, féj kãsir ta jẽ, fej kupri tỹ jẽ kar ti kanẽ tỹ mỹrér
nỹtĩ. Ti kanẽ ko ěg tỹ tĩ.*

*Ka tag féj, ke tũ nĩ kỹ ti fár vỹ ũ tátá nugror fag mỹ
nĩm ja há nĩ. Mỹr gufã ag tỹ ěg mỹ tó ja hã vẽ, ka tag
nénh kỹ kron ge ti, kỹ gĩr ãn tỹ tar jẽn nh mũ. Kỹ gĩr tỹ tar
há tyj mũ, pi ha tũ tyj mũ, ke fag tóg tĩ.*

Jẽnjóg vỹ ũn tátá fag kygtãg ki há nĩ gé.

*Gĩr mãn kar ũn tẽtá fag vỹ jẽnjóg fár nénh kỹ kron mũ.
Jẽnjóg nej tag vỹ gĩr nĩg ja tỹ há ke tĩ.*

*Fag kaga kupri tỹ tỹ tere nĩj mũ. Kĩ fag tỹ kyjon mũ,
kar krój nĩj mũ gé. Hã kĩ ãn tátá fag tỹ jẽnjóg nénh kĩ
kron ge mũ, gĩr măn kar.*

Renh tóho järe

*Renh tóho järe vỹ ù tětá fag tỹ gĩr măn tỹmrăn ke jé
há nĩ. Renh tóho järe nénh kĩ ěg tóg ù nugror mỹ nĩm tĩ, fi
tỹ gĩr măn ge tu hã. Û tětá fi pi ãn ki fi tỹ gĩr măn kaga
mãj mũ ser.*

*Hã kĩ gufã fag tỹ vãn kãmĩ vanh kagta kronkron nĩ, ke
mũ ha mẽ, rẽn tóho ti. Renh tóho vỹ tỹ re ù jyjy nĩ.
Kanhmẽ kãmĩ tỹ kãpa kamã nỹgnĩ re tag ti. Re tag vỹ tỹ ěg
mỹ mura my re ke nỹgnĩ.*

Hã kĩ fóg ag tỹ tũ rabo-de-burro ke ke mũ.

Kókaj

*Kókaj pẽgpẽ vỹ ěg tỹ vãn kaga kórég kãgmĩ tũ nĩ ja
ki há nĩ.*

*Ěg tỹ vãn kaga kagmĩ tũ nĩ ja ěg tóg kókaj génh kĩ
vãn hkypén tĩ. Ti fėj tỹ sãg sãg ke kĩ ěg tóg tỹ ke tĩ, pi
hãra mru tỹvĩ nĩj mũ.*

Kar ser goj tỹ ki mĩn kĩ tỹ vãn hkypem nĩ ser.

*Gĩr kar ãn mág tỹ vãn kaga jagyhá kãgmĩ ja tũ ěn
ag, ha mẽ: vãn 'og kar sarỹmpo ti.*

Hã kĩ kókaj vỹ ěg vãn kaga kamĩ kamẽg tĩ.

Se jāpary ja

Se jāpary ja vỹ tỹ mrũr nĩ ti jyjy vẽ kanhgág vỹ ke.

Mrũr tag vỹ nãn kamĩ nỹtĩg tĩ. Vãnũ rỹj ki tỹ há nĩ kar ěg kamĩ kaga ăn ti ěg rỹj tu.

Mrũr tag kym kỹ ěg tóg pĩ kãkã fig tĩ, hã ki tỹ pránh kej mũ ser.

Ăn kar ãg tỹ pránh nũnh ti pĩn kãki. Kar tỹ ser tỹ pránh sá kej mũ. Kỹ ã tỹ ser kur kãki vin kỹ, ka tỹ kirãn kỹ tỹ mru kej mũ. Pránh tỹ ser funfur kej mũ. Kỹ ã tỹ ser ti funfur ăn ỹ gẻnh kỹ nẻn ỹ ki vin kỹ mrãn kỹ ã rỹnh mĩtĩn mũ ser.

Ěg nug kaga kygta

Gĩr ỹ vỹ vãyãn tãgy ko kórẻg jẻj mũ.

Vãyãn tãgy kon kỹ tỹ ser jãgfa kenh mũ.

Krój jẻ ja ta mũ gẻ ser. Fóg ag tỹ vãyãn há ỹ tỹ ke nỹtĩ gẻ. Ag tỹ ỹ to salgadinho ke tĩ ẻn ti. Tỹ sajgy ẻn tugrĩn ti tỹ, tỹ gãr tỹ há hã ra.

Hã ra gĩr tỹ vãyãn ko kar nug kagan kỹ mỹ mrũr ger nẻnh nĩ. Kar kẻtỹkó, kar kẻtajug mrẻ. Kỹ gĩr jãn kãfãg nĩ vãnũkagta tag nej tỹ. Gĩr nug kaga tỹ tũ ke ja ta mũ.

Gãr vỹ tỹ vãyãn e han há nĩ

Vỹsỹ kanhgág ag vãyãn vỹ tỹ ỹ ja nỹtĩ. Kỹ vãyãn ăn pi gĩr nug kagãg tĩ.

*Mÿr kanhgág fag tÿ gār tÿ ãmĩ, han tĩ ha mẽ, tynyn kÿ.
Kar fag tÿ pisé han tĩ gé nén ù nĩ to ko jé, rēgró ke gé.
Ke tũ nĩ kÿ fag tÿ fuva to ko tĩ gé, gār tÿ pisé ti.
Gār tÿ fag tÿ kajika han tĩ ge, nén ù tÿ sa to ko jé. Ke
tũ ni kÿ fag tÿ kajika tÿ kyfe han tĩ. Mÿr pi ãn kã asukri ja
tĩ.*

*Hã kÿ fag tÿ kajika tÿ kyfe han ke mũ. Mÿr fag tÿ
kajika kajãg kajãg ke kar kukrũ ki tovãnh mág kÿ tÿ tÿvaj
kÿ grãjgy jãj mũ. Kÿ tÿ kron há tÿvĩ jēj mũ ser, kyfe ti.*

*Jãvo fóg ag tÿ nén ù grãjgy han ke mũ ěn vÿ jagja nĩ
jãvo. Hã kÿ tÿ gĩr krój han tĩ. Ke tũ mÿr tÿ nug kaga jãj
mu ge.*

Ěg jã há nĩ ke

*Ěg jã há nĩ jé ěg tÿ vėnh kãmĩ karuru jěre kusũg rój
ěn jěre kajã kÿ ěg jã mĩ tĩn tĩn ke tĩ. Ěg ja kórég vãnh nĩ
jé. Kar ěg tÿ ěg jã mráj ve kã rã jurja tá fón kÿ sukrĩg:
inh mÿ ãjã há tÿ kãfãg, sÿ ãjã há tag ri ke nĩ jé, ke tĩ.*

*Jãvo ěg ja kaga kagta ù vÿ tÿ timbauva nÿ gé. Ěg jã
kaga kÿ ěg tÿ nénh kÿ prãg tĩ. Kÿ tÿ há ke tĩ gé. Hã ra tÿ
kar vár tĩ ěg jã kórég mũ tĩ. Ěn ki ěg pi dentista jãvãnh
mũ ser. Vėsógki tÿ gũm kej mũ ser.*

Ěg nũgnin kafy vo kagta

*Kejėn ěg nũgnĩn vÿ kaga tĩ, vĩrĩn ke nĩ mã ta tĩg nĩ,
ěg tÿ ěg kókir jygrĩn jygrĩn ke tĩn jãn tÿ kaga tĩ. Jo ěg
nũgnin tÿ vĩrĩn ke nĩ mã tĩgtĩ. Kagajgy tÿvĩ ta tĩg nĩ. Ěn ki
ěg tÿ jěnjóg fár rãm kÿ nénh kÿ kron tĩ.*

Kÿ tÿ há kej mũ, ti kagtan hã vė.

Ėg rŷg kagta

Ā rŷg nŷn kŷ kēgtŷnār fēj pin kŷ rynh ranh kŷ kópa ki fón kŷ goj rŷ tŷ ki gónh kŷ kron nŷ kusa han kŷ.

Kar ti kagta ūn hā tóg tŷ cedro nŷ gé, ti fēj nénh kŷ kron nŷ gé. Ėg rŷg kagta hā vē cedro mré kēgtŷnār ti.

Ėg tŷ vēnhkaga jagy kagta han

Kēso mré kēkyg vŷ tŷ vēnhkaga jagy kagta há nŷ. Kēso kojo kryn kŷ ki gónh nŷ. Kar kēkyg fēj ke tu mŷr ti fār tygtag kŷ tŷ mru kem nŷ, kŷ kēso mré vām kŷ ki gónh nŷ, kŷ ū kron nŷ. Kar ū tŷ vēnh kypem nŷ gé. Hāra ā tóg kron ke tŷj mŷ, hā ki ā tŷ há kej mŷ. Kar kēso vŷ tŷ ėg krŷ kaga kagta nŷ gé. Kēso kén kŷ kusa ra to sa kŷ pāg nŷ.

Ėg tŷ vŷsŷ rŷg kŷ

Vŷsŷ ėg rŷg kŷ ėg tŷ ka vēnh ki kruj nénh kŷ kron ti, ti kagta hā vē.

Jāvo kēgtŷnār vŷ tŷ vēnhkaga há nŷgé. Ėg tŷ sarampo han kŷ ėg tŷ ti kām̃pa tŷ mrānh ke jé nénh kŷ kujé sŷ fór tŷ gŷr mŷ nŷm tŷ. Kŷ sarampo tŷ kurā tēgtŷ ki kām̃pa kān tŷg mŷ, kŷn pi ā ki kórég han mŷ. Ėg tŷ ėn ge tun kŷ tŷ kórég tŷ, fóg ag tŷ to “rekoje ke” ke tŷ. Ėn tŷ ėg tén tŷ ser. Hā kŷ ėg tŷ vēnhkaga ėn ki rŷr há han ge nŷ.

Vēnhkaga rīr kāmē

*Vānhkaga rīr vỹ tỹ
vānhkaga kórég nĩ.*

*Hā kỹ ěg tỹ vānhkirīr
ke mũ.*

*Fóg ag vānhkagta pi ta
há kej mũ.*

*Vānhkaga rīr vỹ tỹ ũn
jykre kórég rānhrāj nĩ.*

*Ti tỹ ũ tén sór vẽ ũn
jykre kórég ti.*

*Ěg tỹ kejēn vānhkaga
rīr kāgmĩ kỹ ěg tỹ ũ tỹ nén ũ*

*kórég han ja sǎn ja vẽ. Hā ra kanhgág tỹ vānhkaga tag
kygta ki kagtīg kỹ tóg ter mũ.*

Hā kỹ gufǎ fag tỹ ěg mỹ vānhkagta tó ke mũ.

*Kỹ fag tóg āg mỹ: kinỹ. Hunh kar kěkyg tỹ jagnǎ
jagja kỹ ā krī to sam nĩ ke tĩ. Kar ũ nénh ky kron nĩ gé,
kurǎ tēgtũ ki, ke tũ nĩ kỹ kurǎ e ki.*

Nĩprág fi tỹ gĩr mǎn

*Sỹ gĩr mǎn kar sỹ kurǎ tỹ 10 ke kỹ jěg jé, nén ũ han
jé, vǎgfa jé, sỹ vēnhkagta tỹ kětỹtónh, pěkīj, kakupri pówéj
jěre kron kron tĩ. Kar sỹ fěgufĩ kron tĩ gé sỹ kar nén ũ nĩ
kar koj ken vẽ ser. Ěg tỹ ka tag kron kỹn vỹ ěg kyvénh tỹ
ěg mĩ kāmũn mũ ser. Kỹ ěg tỹ jěsũg nĩj mũ ser, ěg pi
jěgtánh tĩj mũ. Hā tỹ goj tĩ jé ěg tỹ mũ gé. Ā tỹ vēnhkagta
tag ag kron tĩ ki nén ũ han tĩj ke ĩn kāmĩ. Hā ra ũn kórég
tỹvĩ hā tóg tỹ kanhgág tỹ ā gĩr mǎn ja tǎg ra āmré nỹ nĩ.
Ān hā tóg ā tén mũ, mỹr ā pi kurǎ tỹ 30 ki kamĩ há nĩ ver.*

Hã ky ù tỹ kyjo mýrér kyvénh tũ ri ki nýgtĩ. Ěg tỹ kãki kórég tĩn jãn tỹ ěg tén mũ ser, ěg sin han tũ ki.

Krêg vỹ tỹ vênhkagta nĩ

Krêg mré kyrêr vỹ tỹ vênhkagta há tỹvĩ nĩgnĩ ke gé.

Krêg kam ky kugpãn ky kukrũ ki vãm nĩ kyrêr féj mré, ky nénh ky kar ti kusãg ky rỹ mẽ han ky kron nĩ, ke tũ myr kusa han ky ke gé, tỹ goj tĩm nĩ. Vênhkagta tag vỹ ěg kaga kar kygtãg mũ. Ủ tátá fi tỹ gĩr nĩgja kãtã kykry ěn nãhãn tĩ ěn kygta hã vễ.

Vênhkagta tag vỹ ěg ki pó ěn kagta nĩ gé.

Nẽnvo tỹ ěg mỹ vênhkagta tó

Nẽnvo vỹ tỹ kanhru krê nĩ. Rá ror ta nĩ. Fóg vĩ ki ti jyjy vỹ orácio ke mũ. Kófa ta nĩ ti, Bananeira ki ke ti vễ. Ti prũ fi jyjy vỹ Iracema ke mũ. Nẽnvo nẽjy tỹ tag ki ke pẽ nĩ. Jãvo ti panh hã ne tóg tỹ Nonoai tá ke pẽ nĩ.

Ti krã vỹ 18 ke, nĩ. Nẽnvo jytóg kaga vãnħ ja nĩgtĩ.

- Ky tóg uri ěg mỹ ti vênhkagta tój ke mũ ser.*
- Krygmẽ vỹ tỹ ěg nũg kaga kagta nĩ, nénh ky kron nĩ.*
- Jo nár féj tynyn ky tỹ vênħ kypem nĩ gé. Ấ tỹ vênhkaga kãgmĩ vãnħ nĩ jé.*

- Jěnjóg fár rãm kÿ nẻnh kÿ kron nĩ ẫ kãmĩ kagaga ẻn tỹ tũg ke jẻ gẻ. ẫ kaga kar vỹ tũ kej mũ. Nẻr hẫ ri ke ta nĩ gẻ, ẫpi vẻnh kaga kẫgmỹj mũ.

- Ójor jẻn kugpẫn kÿ nẻnh kÿ kron nĩ cancer kagta hẫ vẻ.

Jo ẻg krĩ kaga kagta vỹ tỹ kẻfa nĩ. Ti kẻn kÿ ẫ kri to sam nĩ. Tag vỹ tỹ “recaida” kagta nĩ.

Ễg vẻnhkẻfẻgẻg ja kygta

Catinga de mulato, cancarosa, hunh kókrẻ tỹ ẻg tỹ ảlcool ki vẫm kÿ fẫg kÿ kar ti tỹ jag kẫ ger kẫn kar tỹ ẫ fa ẫ kaga ja mĩ tu tẫn tẫn nĩ. Hẫ ra kar goj kusa vóg tug nĩ. Krẻgfẻr mĩ tĩ tug nĩ ke tũ mỹr ẫ pi hỏ kej mũ.

Vẻnhkagta tỹ pesko fẻj ve

Tỹ pesko fẻj ve vỹ tỹ ẻg tỹ ẫki vẻnhkaga vẻnhkÿkry kóreg kẫgmĩ kagta nĩ. Kafẻj tag rynch ranh kÿ ki gỏnh kÿ tỹ kupem nĩ, ke tũ mỹr nẻnh kÿ tỹ kupem nĩ. Kafẻj tag vỹ óreja mĩ kẫmpa kamẫ nỹg nĩ.

Vẻnhpửr kagta

Ễg pửr kÿ ẻg tỹ kẻpẻ fẻr kavẻj ẻn tỹ krẻgmỹ tỹ kẻn kẻn ke kar kẫtỏ ti fẻr jẻnhkri ẫn kẻn kÿ, ma kẫtẫg kÿ nẻn ẫ ki

vin kÿ, tótón kar tÿ gũnh ke kÿ vãhã ã pÿr to tÿ pãm kej mũ. Tÿ ke, ke tĩ jé ã tÿ mũ. Hã ki tÿ há kej mũ.

Ti kagta ù vÿ tÿ ójor jẽn nĩ gé. Ójor jẽn kam jé ã tÿ mũ, kÿ kajã kÿ tÿ mrug kem nĩ. Ke tũ mÿr rynh ranh kÿ ki goj sĩ mĩn kÿ kri tÿ nãgnãg kem nĩ. Tag vÿ ti kaven kamãg mũ, fãr há ke ja ta mũ.

Vẽnh nóg kagta

Êg krẽ kykry jagy há han kÿ êg tÿ pẽkij nénh kÿ kron tĩ kar tÿ kupem nĩ gé. Kar kẽgtÿ nár mág fãr nénh kÿ tÿ kupem nĩ.

Kar ti kagta ù hã tóg tÿ fó nĩ, erva santana nĩ gé. Ti fej mur tâg rynh ranh kÿ kri tĩn nĩ. Tag hã tóg tÿ êg nóg kagta nĩ. Kar nénh kÿ tÿ kupem nĩ gé. Kar Kãgtÿnár far kén kÿ kri vin nĩ gé. Kÿ gĩr pi kaven jěj mũ gé. Jo ù hã tóg tÿ sĩnÿmão fãr nĩ gé, nénh kÿ tÿ kupem nĩ gé.

Kurã kar ke tÿ há nÿgtĩ gé, êg tÿ vẽnhkagta génh jé nãn kamĩ. Kar êg tÿ óra kar mĩ kron tĩ gé. Fóg ag hã ne óra ki kron nÿgtĩ. Êg vẽnhkagta kron tĩ ki êg tÿ há kej mũ vé, kÿ hã êg tÿ kron tÿ krÿg ke tĩ. Vẽnhkagta há hã ta tÿ ka si fãr nĩ, kar ti jẽre si ke gé.

Vẽnh og kagta

Vẽnkhuhur téj kagta vÿ tÿ camarã ke mũ ên nĩ. Ti féj génh kÿ nénh nĩ kÿ kron kron nĩ, vẽnkhuhur téj kãtĩ ãn kã. Ke ag ta tĩ, ti si ag.

Kar vẽnkhuhur téj tu ke ù hã tóg tÿ kóg tâmpinpér nÿtĩ gé. Kam kÿ kugfén kÿ kryn kÿ nén ù ki nĩm kÿ asukri tÿ ki vãm nĩ. Ti tÿ vãsógki vẽnkhuhur ki gónh ãn hã tÿ gĩr jãnkafãg nĩ. Kÿ vẽnkhuhur tóg ti ki krój tĩg mũ ser. Pi ti ki jagy tĩg mũ ser, ke sÿ mũ.

Ėg mráj kygta

*Ėg mráj kygta vỹ tỹ fir jẽre nĩ.
Nènh kỹ tỹ goj kron ri ke han nĩ.
Ti kygta pẽ vẽ.*

*Kar ėg mráj kygta pẽ ũ hã tóg tỹ tãnh nán nĩ gé. Tãnh
nán ăn rãm kỹ nénh nĩ kỹ tỹ goj kron rike han nĩ gé. Kar
vẽnhkagta tag ag hã tỹ, ă tỹ pũn kỹ sán tĩj mũ, ti rỹj ja ki.*

*Vẽnhkygta tag vỹ tỹ ag tỹ fág to tãmpry tĩ kã kejãn
kutã kỹ ag mráj kỹ tỹ jagnã mỹ tỹ ag rỹj sánsán fã tĩ ja
tĩgnĩ. Ăn kin je tỹ ag kuka mráj tỹ vẽn kri fẽgfẽg mẽn tĩ.
Kỹ vẽn kãmĩ ėg vẽnkygta tỹ há tavĩ ja nĩgtĩ. Hã kỹ ėg pi
tag tỹ tũg kej ke ja nỹtĩ, ėg vẽnkagta ti.*

Ėg gãnh kuprig vãnhan jé

*Ėg tỹ fĩr féj mur tãg tynyn kỹ goj sĩ tỹ ki gónh kỹ ėg
krĩ pe kỹ ėg gãnh pi kãnhmar kuprig tĩ.*

*Kar kykrỹ féj mur tãg ki gé, tynyn kỹ tỹ pem nĩ gé. Ėg
gãnh kuprig vãnhan jé ken hã vã gé.*

Ėg fe kaga kagta

*Ă fe kaga kỹ kẽmu fa ki gónh kỹ kron nĩ sĩn kỹ. Goj
rỹg kỹ kopa sĩ kãkã nĩm kỹ kri gónh kỹ kron nĩ. Tag vỹ há
nĩ ėg fe kagan ki.*

*Kar mỹrser ki gónh kỹ kron nĩ gé. Ti kagta hã vỹ gé.
Ũ hã vỹ tỹ karkeja féj tampinper mág nĩgtĩ gé.*

Vēnh kufy to vēme

*Ā tỹ kejēn kufy nĩn kỹ, kētar kēsir kã vānh kypem nĩ.
Tag vỹ ã tỹ gĩr mǎn ge tu ke nĩ. Ān ki tỹ sĩ ra tar jēj mũ
gĩr ti. Ajǎn há ra gĩr pi ã kãki mág kãtỹvĩn mũ. Jo tỹ āg
jǎn há nĩn kỹ ã kãki mág kãtỹvĩn mũ. Kỹ ã pi mǎn há han
mũ ser. Hǎra ã tỹ ka tag tỹ vēnh kype kỹ nĩn kỹ gĩr pi mág
kãtỹvĩn mũ, mǎn há han jé ã tỹ mũ.*

Hǎ ra kētar kāsĩr fēj tỹ ke vē.

Kỹ ã pi rỹg kỹ tỹ vēnh kypej mũ.

Fár sin vānh han jé

*Nérjór tỹ ã tĩ ra jǎj mũ nēn kamĩ. Prỹg kar kã tỹ
vēnhkugfǎg jǎj mũ ēn hǎ tỹ, tỹ vēnhkagta jě.*

*Ēg tỹ, tỹ ēg kakã mĩ tĩn kỹ ēg tỹ ti tǎn mré vēmén tĩ,
sỹ ã tỹ inh kaka mĩ tĩn vē, inh sin vānh han jé, ke ēg ta tĩ.
Ā sin vānh ri ke jé, ke ēg ta tĩ, ti mỹ. Sỹ prỹg kã fár há jǎ
jé ke ēg ta tĩ, ti mỹ. Kỹ vēnhkagta kar ta tǎn nỹtĩ, kỹ ti
mré vāmén nĩ.*

Ēg krĩ kaga, gĩr mǎn kar

*Ēg tỹ gĩr mǎn kar krĩ kaga kỹ kēgtánh mág kén kỹ ã
krĩ to sam nĩ.*

*Ti kagta ũ hǎ vỹ tỹ ka vēnh ki kruj nĩ gé. Kar ũ hǎ vỹ
tỹ kókaj nĩ gé. Ka vēnh ki kruj mré kókaj nénh kỹ kron nĩ,
kar ũ tỹ vēnh kypem nĩ.*

Ėg tỹ vėnhkaga kãgmĩ kagta

Ėg tỹ kejãn kaga nỹ, ne tá krỹ tũ, ãn kã pri vėnhkaton fėj grỹ ãn kam kỹ tỹ sãmsãm ke kỹ tỹ vėnhkypem nĩ. Kar goj tỹ ki mĩn sĩ han kỹ kron kron kem nĩ. Kar tỹ vãnh kypem nĩ, kar ũ tỹ ãkrĩ tỹ sãgsãg kem nĩ gé.

Kar vėnhkagta ũ hã tỹ, pri kanẽ funfór nỹtĩ. Ā tỹ tỹke tĩn jãn ã tỹ há kej mũ ser.

Ėg jã kaga kỹ nĩm kãmĩ vėnhkagta tỹ kãnĩm fã kãme

Ha mẽ: Kejẽn Ėg jã tỹ kaga tĩ, kusa tỹ. Ėn ki Ėg tỹ, krėkróg kykén kỹ, rỹg kỹ Ėg jã kaga ja tá, tusãg tĩ, Ėg jamã to. Ėn ki tỹ Ėg jã kaga tỹ pãgsĩ ken tĩ, tỹ kusa jan kỹ. Jãvo Ėg jã kaga ki há u vỹ tỹ hunh nĩ gé. Hunh fa kén kỹ Ėg tỹ, Ėg jã kaga kãnĩm tĩ gé. Ėn ki tỹ, tỹ gĩnh ke tĩ gé.

Kỹ hã vỹ ser, isỹ Ėg jã kaga tỹ pãgsĩ kej fã tó ti.

Ėg jã kaga kỹ nãn kãmĩ vėnhkagta tỹ kãnĩm fã kãme

Ėg mỹ Ėg tỹ vãnh kãmĩ vėnhkagta nėnh kỹ, nėnh há han kỹ kron mũ hẽn? Hỹ: Ėg tỹ nẽn kãmĩ vėnhkagta fėj, ke tũ mỹr ti jėre nėnh kỹ Ėg tỹ nėnh há han mũ. Ėn ki tỹ Ėg kaga kirã kỹ, Ėg tỹ há kej mũ. Jãvo Ėg tỹ vėnhkagta nėnh kónãn kỹn pi Ėg kaga kirãj mũ. Hã kỹ Ėg kỹ nėnh há han kỹ kron ge nỹtĩ. Jãvo Ėg tỹ vãnh kãmĩ vėnhkagta nėnh kónãn kỹ tỹ jãprėj nỹgtĩ, ti ki goj ti. Ėn ki Ėg tỹ gera kron kỹ tỹ vé Ėg krój han mũ. Hã kỹ nėnh há han kỹ kron nĩ.

Kỹ hã vė ser, isỹ vãnh kãmĩ vėnhkagta nėnh há han ge kãmén ti.

Ėg jánh kaga to vėnhkagta kãme

Ha mẽ: Kĩ inh kósin ti vỹ kejẽn jánh kórég jẽg ti. Ti jánh kỹn vỹ, ti jánh fã tá funfur tĩ ser, ti jánh kĩ. Hãra ẽn kã inh ne, inh vóvó kagfej fi tỹ, inh mỹ vėnhkagta ũ tugtój fã ũ to ẽkrén mũ ser, isỹ inh kósin mỹ ki gónh jé, ti tỹ kron jé, ti jánh kaga to.

Kỹ inh vóvó fi tỹ inh mỹ: kejẽn ã kósin tỹ jánh há tũ jẽj mũ, ke tĩ. Ẽn ki ti mỹ: Nén tuj jẽre, kar Renh tóho jẽre ẽn ag kugpe han kĩ nénh nĩ, ke tĩ. Kar vėnhkagta ẽn nej kusãg kĩ, ã kósin mỹ fẽg nĩ ser, ke fi tỹ tĩ, inh vóvo fi. Kỹ inh ne, fi tỹ inh mỹ tój fã han mũ ser. Hãra tỹ inh kósin. “Fỹ”, tỹ há ke mũ ser, vóvó kagfej fi tỹ inh mỹ tó ja ti. Kỹ ha mẽ: ã vóvó fi tỹ ã ré tũg ki, fi ki vãnh kãmĩ vėnhkagta jẽmẽm nĩ ver, mỹ ke? Ẽ tỹ kar, ã kósin fi mỹ, tugtó jé gé kar.

Kỹ hã vẽ ser, isỹ ẽg jánh kaga to vėnhkagta to vẽmẽn tĩ.

Ėg kyvénh mũ há han ge tu vėnhkagta kãme

Ha mẽ: Ėg kyvénh tỹ ẽg kujej mĩ mũ há han nỹtĩ jé, ẽg tỹ, vãnh kãmĩ vėnhkagta jãvãj mũ tĩ gé. Ke tũ mỹr kejẽn ẽg kyvénh tỹ mũ há han tũn kĩ, tỹ há tũ nĩ ser. Hã kĩ ẽg tỹ nẽn kãtá cancarosa jẽra kunũnh kĩ néj mũ ser. Ėg tỹ nénh há han kar ẽg tỹ, kron mũ ser, ẽn ki tỹ ẽg kyvénh mũn há han mũ ser, ẽg kujeg jagma.

Kỹ há vẽ ser isỹ cancarosa tỹ nén ũ ki há ẽn kãmẽn ti.

Ēg rýj to vēnhkagta kāme

Ha mē: Kyrū ū nēji tȳ kutā ja nīgtī, fág to tāpry kȳ. Kȳ tȳ ser rýj ja nīgtī ser. Kȳ tȳ ser kātīg kȳ ti vovo mȳ tó mū ser, kyru ēn tī. Ēn ki kyru ēn vovo tȳ ser ti mȳ nēn kātá kīnȳ jāvānh tī mū. Hāra kyru ēn vovo tȳ ti mȳ: mūnȳ inh mré kīnȳ jāvāj jé ke mū, nēn kāra, kīnȳ jāvāj jé. Mȳr kyru ēn tȳ vēnhryj kagta kinhra tū nī vē ser. Hā kȳ tȳ tī mū, tī vovo mré.

Hāra tȳ kejēn nēn kātá, kīnȳ vэг mū ser. Ag tȳ ven kȳ ti vovo tȳ ti mȳ: kāmén mū ser, vēnhkagta tȳ kīnȳ to. Kȳ tȳ tī mȳ: ā tȳ kīnȳ ven kȳ ěg tȳ, kīnȳ kufān kȳ vatīg mū ser. Kar tȳ ser, nėj mū ser, kar ěg tȳ, ti kusāg kȳ kron mū ser, kīnȳ nej ti. Ēn ki kyru ēn tȳ han mū, kar tȳ kron mū, ti rýj to. Hāra tȳ ti mȳ: tȳ há ke mū. Kȳ tȳ ti mȳ ser tī ser. Kȳ uri ā vovo, ā vóvó fag ki vānh kāmī vēnhkagta jēmēm nī. Ke tū mȳr, ā vóvó fag tȳ tū kej mū kānhmar.

Hā vē ser, isȳ kīnȳ tȳ nén ū ki há kāmén ti.

Krygmē mág tȳ ěg kaga ki há kāme

Krygmē mág vȳ ěg vēnhkēfēgfēg ja kaga ki há nī. Mȳr fag tȳ, fag kósin mān kar vēnhkagta kron tȳ kry ken kȳ tȳ fag mȳ vēnh kaga tȳ remastimo nī mū.

Krygmē mág ti fa nénh kȳ, ěg tȳ kron mū. Ēn ki tȳ ěg vēnhkēfēgfēg ja kaga tȳ Pāgsī kej mū ser. Kȳ ā tȳ kejēn krygmē mág, ēn ven kȳ, tuprun nī, mȳ ke?

Hā vē ser, isȳ krygmē mág tȳ nén ū ki há kāmén vē.

Monh nĩka kãme

Hã mẽ: Jãvo ěg tỹ monh nĩka pũn kỹ, ki goj kusa mĩn kỹ ũn jónjón ěn mỹ fẽg kỹ, ti jónjón tỹ paj mũ gé ser. Ha mẽ: kỹ tỹ, há tỹvĩ ja nĩ gé, ěg tỹ ũn jónjón mỹ; monh nĩka pũn kỹ, mẽn kỹ fẽg ti. Mỹr ěn ki tỹ, ũ jónjón ěn pan mũ ser.

Kỹ hã vẽ ser, isỹ monh nĩka tỹ nẽn ki há kãmén ti.

Jẽnjóg tỹ ěg kaga ũ ki há kãme

Vóvo Joaquina fi tỹ inh mỹ jẽnjóg fár tỹ ěg kaga ũ ki há tó mũ. Ha mẽ: Kỹ kejẽn ã fe tỹ kagaj mũ. Jagy há tỹ ja tỹ mũ, ke fi tỹ tĩ inh mỹ, vóvó fi. ãn ki jẽnjóg fár nẽn há han kỹ kron nĩ, ã jẽn tũg ki, ke fi tỹ mũ ser inh mỹ. Kỹ isỹ fi mỹ: hej ke mũ ser. Kỹ isỹ fi tỹ inh mỹ vĩ ja ki han mũ ser. Hãra tỹ inh mỹ ki hã ke mũ ser, jẽnjóg fár nej tĩ.

Kỹ hã vẽ ser, isỹ jẽnjóg tỹ nẽn ũ ki há kãmén ti.

Fag nugror tỹ végtũ nĩj ke to vẽnhkagta kãme

Kỹ isỹ ãjag mỹ: “inh vóvó kagfej fi tỹ inh mỹ, ũn tátá fag to vẽnén ja tój ke vẽ. Kỹ fi tỹ inh mỹ”: fag nugror tỹ végtũ nĩj ke to vẽnhkagta tó mũ ser, inh vóvó kófa fi, inh mỹ. Kỹ isỹ fi mỹ, ha inh mỹ tó ma ke mũ, fag nugror tỹ végtũ nĩj ke to ke mũ. Kỹ kófa fi tỹ ge mũ, ha mẽ: ũn tátá fi nugror tỹ végtũ nĩn jé, fi tỹ gĩr ũ tyj tũg ki, ũn tátá ěn fi tỹ: “Mrũr tỹ vėsógfĩn mũ ke mũ, fi tỹ gĩr ũ vэг tũg ki ke mũ”. Fi tỹ vėsógfĩn tĩg ki tỹ tóg mũ, mrũr ěn tĩ, ke fi ta mũ, kagfej kófa fi. Kỹ isỹ fi mỹ: “Mrũr ěn jyjy hã vĩ, Rějagfiján ke mũ”.

Kỹ isỹ kagfej kófa fi mỹ: inh mỹ há tĩ, inh pi ã tỹ inh mỹ tó ja tag kãjatun mỹ, ke mũ fi mỹ. Kỹ tỹ kófa fi mỹ há tĩ.

Kỹ hã vễ ser, isỹ, inh vóvó fi ki vãnh kãmĩ vễnhkagta kãmén ja ti.

Ếg nũr kamã to vễnhkagta kãmé

Ha mẽ: Hã re mũn ã tỹ kurã tá nũr kamã nĩj mũ. Hã ra ã tỹ ùn prũ ter ja, ke tũ nĩ mỹr ùn mén ter ja fi tỹ ã sãnsãn vễ ễn kã. Hã kỹ, ã tỹ, sỏnh tánh fėj, Hunh kókré fėj, tỹ vanhakupem nĩ goj ty ó kesa ễn ki. En ki ếg nũr sỏr ễn tỹ tũ kej mũ ser. Ke fi tỹ mũ, Joaquina kófa fi.

Hã vễ ser, isỹ ếg nũr kamã to vễnhkagta kãmén tĩ.

Ếg tỹ gĩr tynh kar kronkron ge kãmé

Ủn tátá fi tỹ fi kósin mãn kar fi tỹ, kurẽ tỹ 10 ễn kãki, vễnhkagta tỹ 4 ke tỹ jagnẽ mré vin kỹ nénh kỹ kron mũ ser, ùn tátá ễn fi. Vễnhkagta tag ag jyjy hã vỹ: Ny, krẽgmág, kễpẽ jẽre, Petór jẽre nỹtĩ. Vễnhkagta tag ag nej kronkron tĩ ki fi tỹ kurẽ tỹ 10 ke ham mũ. Kar fi pi kurẽ tỹ 10 tag kãki vễnhkupej ke nĩ, ùn tátá ễn fi. Ke tũ mỹr tỹ fi kãgãg

*mũ ùn tátá ẽn fi tỹ hẽn ri ke mág mũ. Hã kỹ ùn tátá ẽn fi tỹ
vẽn h kirĩr mág ge nĩ, ke tũ mỹr tỹ fi tỹ hẽn re kej mũ.*

*Jãvo fi tỹ kurẽ tỹ 10 tag kar fi tỹ vẽn hkagta pri pẽn sá,
kyrẽr tag ag nignẻh kỹ kron mũ gé ser. Ẽn ki fi kãmĩ tỹ
há kar tỹ mũ.*

Kỹ hã vẻ ser, isỹ gĩr tyj kar kronkron fã kãmẻn ti.

Mrur ger tỹ nẻn ki há kãmẻ

*Ha mẽ: Gĩr jãgfa kygvẻh kỹ tỹ, ẻg tỹ hẻ rej ke tũ ke
tĩ, ẻg tỹ, tỹ vẻn h panh kar ẻg tỹ tỹ vẻn h mỹn h tag tĩ. Mỹr
ủn jãgfa kygvẻh tag tỹ kyjó jẻj mũ. Ẽg tỹ ùn jãgfa
kygvẻh jẻ ẻn kirĩr tũn kỹ tỹ, ti tỹ hẽn ri kej mũ. Ti tỹ ùn
tỹ jãgfa kygvẻh tĩ ẻn tỹ há ke jãvẻn h kỹ, ẻg tỹ ser, vẻn h
kãmĩ vẻn hkagta jãvẻn h kỹ kron tĩ ser. Vẻn hkagta ẻn kykym
kỹ ẻg tỹ serera ki goj mĩn kỹ pĩ kri nẻm tĩ. Ẽg tỹ vẻn hkagta
ẻn nẻn h vẻr ser, ùn jãgfa kygvẻh tĩ ẻn tỹ kron jẻ. Ẽn ki ùn
jãgfa kygvẻh tĩ ẻn tỹ há kej mũ ser. Vẻn hkagta ẻn jyjy hã
vỹ: Mrũr ger ke mũ.*

Hã vẻr ser, isỹ mrur gẻr kãmẻn tĩ.

Ẽg jã há nỹtỹj ke to vẻn hkagta kãmẻ

*Isỹ ảjag mỹ ẻg ja tỹ kẫnhmar kỏrẻg ke tũ, ẻn to
vẻn hkagta kãmẻn ke vẻ. Ha mẽ: Ẽg jã tỹ kẫnhmar kỏrẻg
vẻn h han jẻ, ẻg tỹ nẻn tuj ronror fẻj kam kỹ kajẻj mũ, ẻg
jã tỹ. Ẽn kin pi kẫnhmar kỏrẻg mũ ẻg jã to. Ha mẽ: kỹ tỹ
há tỹvĩ ja ti, nẻn tuj ronror fẻj ti.*

ÊG VÊNH KIRÏR KE KÂME **(Prática-terapêutica)**

Kanhgág nugror fi tỹ han ge

*Kanhgág fi vỹ
kusã ki goj măn tĩg
ge nĩ kar fi tỹ tá
goj kronkron kej
mũ. Mỹr goj tỹ
kusaki tỹ vãnhygta
nĩ, jẽsĩ tỹ ki
vãnhygpe tũ ki.
Kusãki ũn tátá fi tỹ
ser nĩ kỹ goj măn
tĩg mũ fi tỹ kar fi tỹ
gĩr măn kỹ măn há
han jé.*

*Nén ũ hyn han tĩ jé fi ta mũ, gĩr tỹ fi kãkã nĩ ăn tỹ vo
nĩ jé gé.*

*Tag tỹ han há nĩ, mỹr êg tỹ, tỹ kanhgág tỹ ki kanhrãn
ja vễ.*

*Jãvo ũn nugror fag tỹ ti si fag tỹ êg mỹ tó ja ki han tũ
nĩn kỹ fag pi kanhmar gĩr măn mũ. Jãvo fag ta gĩr măn
vãnhy han kỹ fi tỹ vanhaga mã tỹvĩn mũ. Hã kỹ êg tỹ ũ
nugror fag mỹ: nén ũ han tĩm nĩ ke ke mũ, fag tỹ kar fag
krã măn há han jé.*

Kỹ hã vễ ser.

Gĩr mǎn ge

Ǻ tỹ gĩr mǎn ge kǎnỹ ǎn kǎ pēnva fa kén kỹ goj rỹ tỹ ki gónh kỹ kron kron kem nĩ. Tĩ tỹ Ǻ to furũn nĩ ǎn kǎ, ǎn kĩ Ǻ tóg kǎnhmar mǎn mũ ser.

Hǎra vēnhkagta ũ hǎ tóg tỹ vēnhmyrfe féj nĩ, ǎn rynthranh kỹ goj rỹ ki fón kỹ kronkron kem nĩ gé. Kǎnhmar tỹ tyj mũ ser.

Kurǎ tag kǎ gĩr tyj ke ju fag tỹ ka fǎg tĩ, fag tỹ kǎgmĩ kỹ vǎsǎn ge vē ser. Ǻn kǎ fag tỹ nĩhug mỹ nĩ tĩ, fi pǎn ra kri, ǎn ge kỹ nĩ kỹ fag tỹ fag krǎ mǎn tĩ.

Ēg si fag tỹ tój fǎ hǎ tóg ũ tátá fi tỹ kufy nĩn kỹ fi tỹ nén ũ ko sor tĩ kỹ fi mén tỹ jǎvǎn tĩg mũ ke tĩ gé, mỹr gĩr tỹ ke tũ mỹr krunhkrój jēj mũ ke tĩ gé. Ũ tỹ, ke tũ mỹr tỹ jēnkynha jēj mũ gé, ke tĩ gé.

Mỹr gĩr ta ti tỹ nén ũ ko nĩ sór jatũ nĩn kỹ há jēj mũ, tar há jēj je ta mũ. Mog kamē han ja tỹ mũ. Kufy há jēj ja tỹ mũ.

Fag tỹ gĩr mǎn kar fag tỹ vēkrég tĩ gé. Pĩ rǎ fag tỹ nĩ tĩ, fag nhin sun nĩ ja fag ta mũ, fi kyvēnh tỹ tere há han nĩ jé. Tĩ tỹ fi krĩ kaga tũ nĩ jé.

Ũ tátá fi tỹ fi nhin sun nĩ ki kurǎ tỹ 10 ke han mũ. Kurǎ tag ki fi kyvénh vỹ fi mĩ mũ há han kǎn mũ, kỹ fi krĩ pi kagaj mũg. Kar gĩr nĩgja kusǎg kamǎg nĩ gé, ke tũ mỹr fi nũg tỹ kagaj mũ. Fag tỹ fag krē mǎn kỹ fag tỹ kurǎ tỹ 30 ki vēkrég nĩgtĩ, gĩr tátá fag ki. Jo fag tỹ kurǎ tỹ 45 ki vēkrég tĩ gĩr ag tu. Kanhgág tỹ ēg mré nỹj ke tũ tu ke vé. Fag pi vēkre kǎgki goj pē tỹ vēnhkypej mũ gé, fi tỹ gĩr mǎn nǎ kǎ fi tỹ krēgmág, pri pēn sá nénh kỹ kron nĩj mũ, tỹ kurǎ tēgtũ mỹ tỹ kētén fǎr rǎm kỹ kópa ki fón kỹ goj rỹjgy tỹ ki gónh kỹ kópa for kron mũ, Ǻ tỹ nén ũ nĩ ko jé, ke tu mỹr ēg vējēn há ti. Jo Ǻ tỹ kron tũn kỹ vējēn taggy tỹ a tén mũ, porko nĩ ti.

Hǎ ra vǎnhkagta tag vỹ Ǻ tỹ kron kỹ Ǻ nũn mũ, kētēn ti hǎ ra kamǎg tũg nĩ, kar ēg tỹ há ke tĩ, hǎ ra tỹ ēg há kar tĩgtĩ.

Kura tỹ 8 kã ẽg tỹ vã hã pẽkĩj mré ka kupri nénh kỹ kron tĩ, ti tỹ ẽg kãmĩ ẽg jẽnhkrig jé. Ẽn kron nĩ ki fi tỹ kurã tỹ 22 han mũ kron tĩ ki.

Kurã tag kar fi tỹ goj rỹmẽ tỹ vẽnkupej mũ ser. Ẽn ki fi tỹ han mũ. Kurã tỹ 30 ki fi tỹ goj kusa tỹ vẽnkupej mũ. Ẽg pi vẽnh kypej mũ mỹr, ẽg mỹnh fag tỹ ketũ mỹr ẵmẽn tỹ ẵ mré nỹ sór mũ ke tĩ. Ẽ kórég ken vẽn ser, ẵ vẫjãnh krig kỹ tỹ fi hãn há nĩ ha kej mũ ke tĩ, ke fag ta tĩ.

Mỹr ti tỹ kanhmar ẵ mré nỹ kỹ ẵ tóg nug krokro nỹ mũ ke tĩ, ẵjãn rén kã tóg ẵ nug kagãg mũ ke tĩ. Kar ẵ tóg kórég tĩj mũ gé. Kófa tĩ ve nĩjé ẵ tỹ mũ ke fag ta tĩ. Jãvo ẵ vẫkre há han kỹ ẵ tỹ sĩnvĩ hãra nỹ mũ, pi ẵ kãmĩ ẵ kagaga tĩj mũ ke fag ta tĩ, ẽg mỹ ẽg mỹnh fag ẽg má fag ẽg si fag. Hỹ vẽnh vỹ vẽn, hã kỹ ẽg si fag vỹ fag si há hã ra tar nỹtĩ ke ke mũ.

Hã kỹ fag vỹ ẽg mỹ tag kãmén mũ ser, ẽg tỹ mĩ han jé, vẽnh vỹ vẽn. Mỹr han sóg kegé hã kỹ tỹ inh há kar tĩg tĩ inh kãmĩ pi inh kaga tĩgtĩ, vẽnh vỹ vẽn.

Ẽg tỹ kufy nĩ kỹ nén han ge

Ẽg tỹ kufy nĩn kỹ ẽg pi jatun mỹ tĩj ke nĩ. Nén ẫ han han kej ke ẽgnĩ, ke fag ta tĩ gé, ẵn ki tỹ ẽg kãki nĩgmãn nĩgmãn ke há han tĩ, ke tũ mỹr ẽg je tỹ ka kri jãkỹ hum ke tĩ. Ẽn ki ẽg tỹ mãn há han mũ gé.

Ēg jónjón nýtīg há han ge kãme

Ū tỹ nén ũ ko sór kỹ,
tĩ jónjón tỹ, ti vóg kónãn
mũ. Ēn ki ěg tỹ ser kãpó
jẽre nénh kỹ, ũn jónjón tỹ
ti vóg konãn ja, ěn mỹ fẽg
mũ. Ēn ki tỹ kron mũ ser.
Ke tũ nĩ kỹ ěg tỹ kãpó fỹgja
rynhranh kỹ ti nhin mĩ rem
mũ gé. Ēn ki ti jójón tỹ
nýtīg há han mũ gé. Hãra
ẽg pi ěg ti fėj rynhranh kỹ
ti nhin rem kỹ ěg pi ser,
kãpó fỹgja jẽre nénh kỹ
kron mũ ser. Ke tũ mỹr tỹ
ẽn ki jagá há nĩj mũ ser.
Hã kỹ ěg pi jagnẽ mré han
kãn mũ, kãpó fỹgja jẽre
mré ti fėj tĩ. Kỹ ěg tỹ vãn kãmĩ vẽnhkagta to vẽn kirĩr ke
nýtĩ. Kar ũn há hã tỹ kãpo fỹgja fėj kam kỹ mrãn.

Hã vẽn ser, isỹ jónjón kygta kãmen tĩ. Kỹ pránh gru
jẽn h kri kri fi kar tỹ ranhranh ke kỹ ti ki goj tỹ nẽgnẽg ke
kỹ sĩn kỹ gĩr mỹ nĩm nĩ. Kusãg ki, rã tỹ kanhkã kuju kãni
ãn kã, kar kutyg kỹ ke gé. Kurã tỹ 5 han mỹr tỹ há kej mũ.

KANHGÁG VỸ TI JAGRĚ KRIFIG TĚ

Kujá ke mũ vỹ tỹ vĩ há han ge vễ

Vỹsỹ ti si ag vỹ kujá to há nỹtĩ kar ja nĩgtĩ. Kar kujá ti rãnhřãj vỹ ag mũ há nĩg nĩ gé.

Vãnhkaga tỹ há ke ta tĩ, ùn krĩ kórég ke gé, ti vãnhkagta tỹ, kar ti tỹ tojãn mré.

Kãka tỹ tũ ke tỹ tĩ gé, kar tỹ ta kutẽm tĩ gé, rỹ tỹ ãkré kókén kỹ.

Ti tỹ nén ù han ăn kri fi kỹ tỹ han tĩ, ti mré mũ ag tỹ mũ há han mũ jé. Kar tỹ vãnhprũ tỹ kãpo kỹ jagnã mré vin mãn tĩ. Mỹr kujá ti rãnhřãj vỹ tỹ nén ù há tũ kókén fã nĩ. Ăn ki hã, ã jag to há ăn, hã nỹ ti mũ há nĩ, mũr há mũ mũ ẽn hã nỹ ti mũ há nĩ.

Nén tỹ ã ki há nỹ ke krĩ fim nĩ

Kókaj pẽgpẽ vỹ vãnhkuprĩg kórég pětẽn tĩ.

Kókaj pẽgpẽ tỹ ẽg tỹ jãnkã rã vin tĩ.

Gĩr kuprĩg tỹ ti to vỹn ke jé, ẽg tóg tag han tĩ.

Mỹr gĩr tỹ fỹ tĩ ăn, hãre ja tũg tĩ ăn, nũr tũg tĩ ăn kuty tá, ăn tỹ nén ù tỹ kanẽjun kỹ jẽ ha mẽ. Hã kỹ ã tỹ kókaj pẽgpẽ tỹ ãn jãnkã rã vin ge mũ ser. Vãmén jã ki, Topẽ mré vĩ jã ki: gĩr ẽn jamĩn kri tỹ kurẽ ké ti kuprĩg tỹ ti to vỹn ke jé kem nĩ. Hã kỹ kókaj pẽgpẽ tóg ser ẽg mũ nén ù jagy ke há nĩ ser.

Kanhgág ag vỹ nén ù tỹ kanhkã ki hãn ri ke kinhrãg tĩ

Rã ti mǎnrón kỹ gufã ag vỹ kamẽ ù ter ke vễ ke tĩ, ùn rá téj to.

Jãvo ti tỹ kysã mǎn rón kỹ ag tỹ kanhru krẽ ter ke vễ ke tĩ.

Kỹ kanhgág ag vỹ nén ù tỹ hãn ri kej ke kinhrãg kãn tĩ. Ag jykre vỹ mág tĩ gé, nén ù tugnỹm mũ ki. Hã me: Ti tỹ kejẽn kanhkã tá vooo ke tĩn kỹ ag mỹ voga tỹ gĩr jãngãn sór vễ. Voga vỹ tỹ tǎnh ga nĩ.

Hã ra ag tỹ voga tỹ gĩr kǎnhmég jǎvǎnh vǎ ke tĩ, ti tỹ gĩr tén sór vễ ke ag tỹ tĩ. Kỹ ag tóg ti tỹ ǎn gen kỹ: ker inh kósin ki ǎvǎnh hã ke tĩ. Inh kósin pi ha há jẽ, ke ag tóg tĩ. Sá ta jẽ ke ag tỹ tĩ. Voga ẽn tỹ ag krẽ tén tũ nĩ jé.

Vẽnhkagta génh fã kurã

Ẽg tỹ vễnhkagta génh fã kura ù hã tóg tỹ ag tỹ Jesus tǎnh ja kurã nĩ. Ẽn kǎ kaféj kar vỹ tỹ vễnhkagta kar nỹtĩ. Hã to ag tỹ sexta-feira santa ke mũ.

ǎn kǎ ẽg tỹ quinta-feira santa kǎ kurãg rǎ ẽn kǎ 4 óra ke tũ nĩ kỹ 5 óra kusãg ki vễnhkypej mũ tĩ ẽn ki ẽg tỹ goj nigja tá jẽ kỹ goj kǎki ẽg kǎnhmég vég tĩ gé. Ẽg kǎnh még tỹ régre ke tũ, mỹr tẽgtu jẽ nĩn kỹ, ẽg pi kǎnh mar ter mũ ke fag ta tĩ ẽg si fag. Jo ti tỹ pir jǎnkỹ ẽg tỹ kǎnh mar ter tĩ ke fag ta tĩ. Kurã ǎn hã kǎ ẽg tỹ ser goj tá vễnhkagta tỹ vễnhkypej mũ gé ser. Ủ tỹ ǎ tar nĩ jé tỹ vễnhkypég tĩ gé, jo ù tỹ ǎ kaga tỹ tũ ke jé vễnhkagta tỹ vễnhkypég tĩ gé. Jo ù tóg ẽn kǎ ǎ vễnhgénh há nĩ jé vǎsǎnsǎn tĩ gé. Kar ti tỹ ǎ tǎnh mỹr kutǎ vǎnh nĩ jé ke gé. Kar ẽg tỹ goj ẽn tỹ vesogjo kej mũ gé, kỹ ù tỹ ẽg to jũ tỹ ẽg jẽnky ki tẻnh mũ ra pi kanhpar mũ gé. Jo ke tũ mỹr ti tỹ on kỹ ǎ nĩgnó tỹ vén ke mũ ra tỹ ǎ jǎnkỹ tỹ vĩn ki tǎnh mũ ke fag ta tĩ rǎ jur tũg ki vễsogjo ke ẽn tu fag ta ke mũ. Jãvo ùn nogror fag vỹ goj tỹ

ó keja ěn ki kronkron kej ke nĩ g  , fag t   g  r m  n t   mr  nh ke j  . Kar v  nh kype kar v  nh v  g k  t  g n  , k      f  r t   atu g  n ke j  , t  g tar t   j  ,    tar n  j   ke fag ta t  . H   ra tag v   t   r   jur t  g ki, j  s   t   v  nh kygpe tu ki ke v  g  .   n k   v  nhkagta v  .

H  ra   g pi kur     n t  v  n k   han t  . Ver   g t     n han t  . H   v   un si n  t   t   kus  g ki r  nr  r ke m  , n  r s  r t  m,    t     n han f  n ag v   ge n  t  .

V  s      t   v  nhkagta g  nh t  

V  s   kuj   h   t  g t     g kygt  g f   ja n  gt  . Ti h   t  g v  nh kaga k  t  g k   v  nhkagta f  j g  nh k   t   g  r kygpe j   ja pr  npr  r k   t   kygp  g t  , v  nhkaga t   gir ki tar t   han j  . M  r kuj   h   v   ka ag t  n mr   v  m  n k   g  nh t  . Kar kuj   v     g kaga n  n k     g tu m  g t   g  ,   g kaga ja ki to v  m  n to t  g t   kihu kihu ke t  .

Kar kuj   v   v  nhkagta t   g  r j  nkynkan t   g  .

Kuj   m   v  nhkaga jagy h   t  g t   v  nh og, sarampo, bexiga n  . H   k   Floravante t   han jaf   n   kuj   jykre tag ti.

V  nh kaga k  t   k  

V  s   v  nhkaga v   k  t   m   ke k   kuj   h   t  g   g m   v  nh k  m   v  nhkagta g  g t  .   n ki ti h   h   t   g  r kygp  g t   v  nhkagta t  . Ti t   g  r ki m  g t   n   j  . Kuj   ti m   v  nhkagta pir h   t  g t   k  kaj n  t  . Ti f  j mur t  g g  nh k   t  g tynyn k   t   g  r kar v  nhm  n k   v  nhkagta t   kygp  g t  , goj t      ke sa   n t  .

Kurã ăn kã ag tỹ vẽnhkaga kãtĩg fã kinhra ja nỹtĩg nĩ. Ủ hã vỹ, tỹ kusa kã vẽn kuhur vỹ kãtĩtĩ ké ja nĩgtĩ. Kar rỹ ka vẽnhnug kaga vỹ katĩg jafã nĩg nĩ gé. Tag hã ju kujá tỹ vẽnhkagta génh jafã nĩ ser ha mẽ. Hã ra ẽg tỹ uri kujá tũ nỹtĩ ha mẽ. Hã kỹ uri ủ tỹ vẽnhkagta kinhra hã tóg tỹ ấ krã kypég ke mũ ha.

Kurã kórég kã vẽnhkagta génh fã

Kurã kórég kã ag tỹ vẽnhkagta génh jafã hã tóg ag tỹ Jesus tãnh ja tá krỹg kỹ ke nỹgnĩ gé.

Kurã ăn hã to ẽg tỹ sexta-feira santa ke mũ. Ăn kã ẽg tỹ quinta-feira kã vẽnhkagta kar gég tĩ, ẽn kã tỹ tỹ vẽnhkagta kar nỹtĩ kaféj ti. Kỹ ag tỹ ăn kã kurãge tá ag ka pũn mũ kỹ gũnh mũ, ti pránh ăn tỹ tóg ti kósin sánh ge vẽn ser, ti tỹ gũnh kar tỹ ti krã rĩnrĩn mũ ser ga mũ kurã ke tũg ki, ag vẽn kygpej mũ jé goj tá. Hã ra tỹ ũn mág jẽ ăn hã sán mũ, ti tỹ tar jějé gé. Ti tỹ nĩgno tar jājé gé. Ti tỹ kar vẽnhgénh há jějé, rárá há jājẽ, ti kanhkã ag mré. Jãvo ủ ag tỹ kaféj tynyr tỹ vẽn kypej mũ gé, ti nũr sér tũ nĩ jé, tar jã jé ấ kanhkã tỹ ấ tãnh mỹr, kutã vãn jājé ấ to ra kỹ. Hã ra goj tỹ jo tỹ vẽnhkagta sa kurã kar ki, hã ra rã jur tũ ki. Mỹr ấ tỹ jẽsĩ kynkyr tũ ki vãnhkype kỹ vẽn kagta vẽn ấ fãr tỹ ấ tu gỹn kej mũ sin vãn han jé ấ tỹ mũ.

Kusã ki rã jur tũ ki vãsugjom nĩ kỹ ủ pi ấ to rá mỹr ấ jãnkỹ ki tãnh mũ.

Ấ tãnh mỹr kutã vãn nĩjé ấ tỹ kẽtar kãsir jẽre pũn kỹ tỹ ấ pãn sán nĩ. Kar ấ kanẽ ki nẽn kãsir ne goj kri vỹnh vỹnh ke mũgtĩ ẽn kãgmĩ kỹ tỹ nhỹnh ke kỹ ấ kanã ki tỹ nẽgnẽg ke kem nĩ, ủ pi ấ kanẽ ki tãnh mũg, mỹr ẽg pi kãnhmar nẽn ẽn kãgmĩ tĩ ha mẽ.

Hã vẽn ẽg vẽnhkagta kãme ti.

VÃSỸ NÉN Û E TỸ HÁ TĨ JA KÃME

Ha mẽ: Vãsỹ nén ù e tỹ há tỹvĩ ja nĩgtĩ. Hã kỹ ẽg si ag tỹ nén ù nĩ ko sór kỹ ag tỹ, nên hã kãtã, kãme, krág, fẽfẽn, krẽkufár, hình, ójor ke tũ nĩ kỹ jẽsĩ jãvãnh mũ jafã nĩgtĩ, ag tỹ ko jé ser jagnẽ mré. Hãra tag tỹvĩn ja pijég tĩ nên ga tĩ, e tỹvĩ ti nỹtĩ, nên ga ti. Hãra ẽg si ag pi jagnẽ mỹ nén ù nenh kỹ ko jafã nĩgtĩ. Ag tỹ nén ù ve kỹ ag tỹ jagnẽ mỹ nĩmnĩm ge jafã nĩgtĩ. Kỹ ẽg tỹ kanhgág pi jagnẽ mỹ nén ù nej jafã nĩgtĩ. Ha mẽ: ã kỹ nén ù sĩ ve kỹ, tỹ ã tỹ ù mỹ nĩm ha tỹvĩ tĩgtĩ mỹ ke? Kỹ ẽn hã ki tĩm nĩ. Nén ù nenh kỹ ko tũg nĩ. Mỹr ẽg si ag pi jagnẽ mỹ nén ù nej jafã nĩgtĩ. Hãra ù tỹ jagnẽ mỹ nén ù nenh kỹ ko sór ti uri. Hãra fóg ag tỹ ẽg tũ kãge ja tugrĩn ke vễ. Mỹr fóg ag tỹ vễso jykrén tỹvin jafã nĩgtĩ. Ag pi vẽnkhkar to jykrén jafã nĩgtĩ. Kỹ ẽn getũg nĩ mũ ke? Vẽnkh kar to ẽkrén nĩ jãvo.

Hỹ ha mẽ: kỹ fóg ag tỹ ẽg tu kãge kỹ ag tỹ, ẽg tỹ hẽn ri ke mág ja nĩgtĩ. ã kỹ ag tỹ ẽg nên tũg mũ nĩ ha. Hã kỹ kar goj ga tỹ tũg mũ nĩ ha ke gé. Mỹr fóg ag tỹ, ga krój tũgrĩn, ga kygtãg ke mũ, ag tỹ kar ki ẽkrãn jé. Hãra jarĩnmỹ fóg ag tỹ ga kygtãg ja tỹ ser goj ra tare ke mũ. Hã kỹ krẽkufár tỹ pipir tĩ ha.

Jãvo nên tỹ pipir tĩ ha ke gé. Kỹ tỹ ẽg tỹ hẽ rej ke tũ tĩ mỹ ke?

Mỹr nên hã tỹ ẽg mỹ vễjẽnger há han tĩ vễ. Kỹ ẽg hẽ rej mỹ ha hẽn, uri? Inh mỹ ẽg tỹ ùri ka krãnkrãn ge nỹtĩ, ẽg ĩn rã. Kar goj tẻre sa ẽn mĩ hã. Ke tũ mỹr goj tỹ gygyj mũ. Kỹ ẽg ne kron mũ ser kar. Hã kỹ ẽg kar tỹ ka kar krãnkrãn ge nỹtĩ.

Jãvo nên hã tugrĩn ẽg tỹ vẽnhkagta kamã tỹvĩ ja nỹtĩ gé vãvã. Hãra tỹ uri nên tỹ pipir tugrĩn vãnkh kãmĩ

vēnhkagta tỹ tũg rã nĩ ha ki gé. Hã kỹ ěg tỹ, ěg ĩn rã vãnħ kãmĩ vēnhkagta krãnkrãn ge nỹtĩ gé. Ěg tỹ kejẽn, ěg kaga kỹ vēnhkagta ěn ki gónh kỹ kron jé.

Kar ěg tỹ: gĩr ag iskóra rã krãnkrãn ge nỹtĩ gé, gĩr ag mré. Ha rimũn gĩr ũ ag tỹ vãnħ kãmĩ vēnhkagta ki kagtĩg nỹtĩ mũ gé. Ěn ki ěg tỹ: ājag mỹj, paj ke tũ nĩ kỹ, ājag vóvó kófa fi ki jēmēm nĩ kej mũ gé, gĩr ag mỹ. Ěn ki ag tỹ kar jagnē mỹ tũgtój mũ gé, ag tỹ kófa fag ki jēmēj ja ti.

Ha mẽ: kỹ ěg tỹ kanhgág tỹ jagnē mré ge mũj mũ ha, jagnē mré nén ũ to jykrén kỹ. Mỹr fóg ag tỹ ěg ki kãge kỹ ěg nẽn tỹ tũ ke rã nĩ. Mỹr ũ pi ěg jagfỹ han ge nỹtĩ ha. Hã kỹ ěg tỹ jagnē mré nén ũ há to vēmén nỹtĩ kej ke nỹtĩ ha, gĩr ag mré, kyru ag mré, ti kar mré hã.

Kỹ ěg pi ěg si ag tỹ hyn han fã kãjatugtun ge nỹtĩ. Hãra ěg si ag tỹ hyn han jafã ěn pi vỹnvỹn ke kãn mỹ ha. Mỹr prỹg kar ki nén ũ to vējykre tỹ tỹ'u ke tĩ. Hãra ěg tỹ vé, ěg si ag tỹ hyn han jafã ěn kãpãn ũ hyn ge nỹtĩ ha. Harã ěg tỹ ũ to vēj ke tũ hã vỹ tỹ: “Ěg vỹ pẽ tó kar ěg vỹ pẽ ki rán nĩ ha”. Ha mẽ: Kỹ ã tỹ ěg vỹ pẽ tój ke tũ mã'ăg tũg nĩ mỹ ke? Jãvo sỹ ājag kóm ěg vỹ pẽ tó tag tovāj ke tũ nĩ gé. Mỹr ěg jóg tỹ Topẽ tỹ; “tag ag vỹ pẽ vỹ ge nĩj mũ ke ja vẽ”.

Kỹ hã vẽ ha, isỹ nén ũ e tỹ há tĩ ja kãmén ti.

RELAÇÃO DE COLABORADORES

Pessoas entrevistadas na T.I. Guarita

Adelina Sales	Joaquina Ribeiro
Alzira Sales	Júlia Claudino Cristão
Angelina Sales	Maria Camargo
Arcídia Ferreira Sales	Maria Cristão
Conceição Ferreira	Maria Ferreira
Damião Claudino	Maria Kanheró
Dileta Amaral	Maria Ribeiro
Felícia Sales	Olga Cândido
Fioravante Amaral	Orácio Kanheró
Francisca Amaro Sales	Orvídia Amaral (<i>in memoriam</i>)
Francisca Amaro	Pedrico Mineiro
Francisca Cândido	Piva Amaral
Generosa Amaro	Rosa da Silva
Germana Sales	Santa Mineiro
Idelvina Ferreira	Senhorinha Sales
Iracema Kanheró	Tereza Kanheró
Iva Ribeiro	Tereza Sales
Jesus Sales	Turíbio Mineiro
Joana Emílio	Valdomiro Karaí
Joana Rêgsó Vicente (<i>in memoriam</i>)	Vicentina Niack Ribeiro
João Maria Cristão	Vilson Cristão
João Sales	Vitor Sales
Joaquina Luís (<i>in memoriam</i>)	

Monitoras:

Zoraide Sales, Carlinda Sales e Ilda Rêgsó Crespo.

Docentes:

Guilherme Cristão, Juraci Vênhrã Emílio e Natalino Góg Crespo.
Iraci Minka Pedro (texto).

Lideranças:

Capitães: Antônio Cândido, Fioravante Amaral e Santo Joaquim.
Cacique: Valdonês Joaquim.

Comunidades Escolares:

Escola Est. Indígena Ens. Fund. Rosalino Claudino;
Escola Est. Indígena Ens. Fund. Davi Rÿgjo Fernandes;
Escola Est. Indígena Ens. Fund. Cacique Anastácio Fongue;
Escola Est. Indígena Ens. Fund. Gomercindo Jete Tenh Ribeiro.

Coordenação e Organização:

COMIN / ISAEC-DAI: Sandro Luckmann e Noeli Teresinha Falcade.